

Amatörverksamhet inom folkmusik och dans

Del av
Handlingsplan för folkmusik och dans

Ingegerd Sigfridsson

Amatörverksamhet inom folkmusik och dans

Innehåll

Del 1 Inledning, bakgrund, avgränsningar, metod, begrepp	5
Inledning.....	5
Syfte	5
Metod och material.....	5
Avgränsningar	6
Begrepp och definitioner.....	6
Folkmusik och folkdans.....	6
Amatörverksamhet	7
Begreppet amatör.....	8
Bakgrund.....	9
Föreningsverksamhet	9
Verksamhetsformer och arenor.....	11
Del 2 Folkmusik och –dans med svenska rötter	12
Inledning.....	12
Hur ser verksamheten ut?	13
Information	15
Information ur ett arrangörsperspektiv	18
Verksamhets- och organisationsformens betydelse	20
Föreningsperspektivet - mikroperspektiv.....	21
Organisationsperspektivet – makroperspektivet.....	24
Medlemskap och ålderssammansättning.....	26
Ingångar till folkmusik och dans.....	30
Utvecklingsmöjligheter	32
Utveckling inom spel- eller dansgruppen.....	32
Tävlingar.....	34
Privatlektioner	35
Kursverksamhet	35
Relationen utbildad – amatör	38
Professionella utövare inom kursverksamheten.....	38
Professionella och amatörer inom föreningen och olika utövarnivåer.....	40
Gratis eller nästan gratis – den svåra frågan om att ta betalt	44
Samarbete inom och mellan organisationerna	46
Samarbete på riksplan och regional nivå	46

Samarbete på lokal nivå	47
Samarbete mellan musik och dans	48
Samarbete mellan föreningar inom en och samma organisation	50
Kursverksamhet	51
Del 3 Folkmusik och –dans med rötter från andra delar av världen.....	53
Inledning.....	53
Hur ser verksamheten ut?	54
Dans och musik där svenskarna dominerar.....	54
Dans och musik för och med immigranter.....	55
Dans i föreningsform.....	56
Ingångar till folkmusik och dans	57
Informationsspridning.....	58
Del 4 Sammanfattning, framtid, mål.....	59
Ökat samarbetet inom och mellan organisationerna	59
Informationsspridning.....	60
Utvecklingsmöjligheter	61
Kursverksamhet och ledarutbildningar	61
Föreningsformen	63
Del 5 Källmaterial	65

Del 1 Inledning, bakgrund, avgränsningar, metod, begrepp

Inledning

Detta är en del i arbetet med utformandet av nationell handlingsplan för folkmusik och folklig dans i Sverige. Denna del behandlar amatörverksamheten inom området. Främst har verksamhet inom svensk folkmusik och dans behandlats.

Verksamheten inom de tre största medlemsorganisationerna som arbetar med svensk folkmusik och dans, Svenska Folkdansringen, Sveriges Spelmäns Riksförbund (SSR) och Riksförbundet för Folkmusik och Dans (RFoD), kommer att penetreras. Men verksamhet inom detta område finns även i utanför dessa organisationer, i privat regi eller i studieförbundens regi. Rågångarna mellan verksamhet inom och utom organisationerna är inte alla gånger så tydliga. Verksamheter inom andra kulturers musik- och dansverksamhet som bedrivs i Sverige kommer också att diskuteras. Inom detta område kommer endast nedslag att göras. Även inom fältet mångkultur bedrivs musik- och dansverksamhet såväl inom som utanför föreningarnas ramar.

Syfte

Ett första syfte med rapporten är att teckna en nutidsbild av amatörverksamheten inom folkmusik och dansområdet, såväl inom som utanför föreningar och organisationer verksamma inom fältet. Ett andra syfte är att ge förslag på förändringar och förbättringar på kort och lång sikt.

Metod och material

För att få en bild av den verksamhet som bedrivs idag har jag samtalat med personer som sysslar med svensk folkmusik och dans eller med dans och musik med rötter från andra delar av Europa. Jag har även gått igenom en stor mängd förenings- och organisationers webbsidor.

Intervjuer har gjorts med företrädare för Svenska Folkdansringen och Sveriges Spelmäns Riksförbund (SSR), där hela eller delar av respektive riksstyrelse samlats, samtalat och diskuterat tillsammans. Med riksstyrelsen för Riksförbundet för Folkmusik och Dans (RFoD) har jag även haft mailkontakt. Intervjuer har även gjorts med enskilda medlemmar som är verksamma inom de olika organisationerna. Det kan vara som ”vanlig” medlem eller som förtroendevald inom förening eller distrikt. Jag har även fört samtalat med personer aktiva inom det svenska folkmusik- och dansområdet men i verksamhet som bedrivs i olika former utanför medlemsorganisationerna. På samma sätt har jag samtalat med personer som sysslar folkmusik och -dans med rötter från andra länder.

Jag har även samlat en del bakgrundsmaterial från de organisationerna samt gått igenom en stor mängd webbsidor. Som ytterligare underlag och referensram till intervjuerna, webbmaterial och organisationernas eget material har jag använt mig av studier som behandlar folkmusik och dans.

Avgränsningar

Det finns ingen möjlighet att i denna rapport ta med samtlig verksamhet och allt utövande av folkmusik och -dans i Sverige. Jag har därför valt att exemplifiera genom att göra några nedslag. Huvudparten i rapporten behandlar dans- och musikverksamhet som organiseras av Folkdansringen, SSR eller RFoD. En mindre del tar upp folkmusik och -dans i Sverige som har rötter från andra delar av världen, och då den verksamhet som i första hand är knuten till invandrarföreningar.

Begrepp och definitioner

Folkmusik och folkdans

Det är inte lätt att sätta en entydig definition av begreppen folkmusik eller folkdans. Det finns en flora av begrepp, och dessa går in i och också delvis täcker varandra.¹

Det är först under 17- och 1800-talen som man börjar prata om folkmusik och folkdans, och då som ”det andra”, dvs något skilt från det som en borgerliga samhällsklass som definierade begreppen såg som normalt. På musiksidan var det inledningsvis västerländsk konstmusik som avsågs som det normala, senare även populärmusik. Under 1800-talet blev folkmusik synonymt med allmogens musik för att under 1900-talet snarare bli ett genrebegrepp. Folkmusik och folkdans ska snarare betraktas som något som kontrasteras mot en såväl dominerande musikstil som dansstil. Prefixet folk- uttrycker snarare en social dimension, en klassaspekt, än en specifik musik- eller dansgenre, enligt dansforskaren Mats Nilsson (1998). Musikvetaren Jan Ling (1989) påpekar att ”folkmusik” (han skriver själv folkmusik inom citationstecken) inte är en isolerad genre; dess melodier och instrument återfinns även inom exempelvis konstmusik, jazz, pop, rock och muzak. Han betonar samtidigt att avgränsa en specifik genre från andra är som en slags amputation då olika musikslag griper in i varandra på olika sätt. Till folkmusikbegreppet finns såväl folkkriterier som musikkriterier kopplade. Folkkriterierna är knutna till vem, till vad, för vilka, hur och varför musik görs och sprids samt om musikens sociala och kulturella form. Musikkriterierna handlar om melodyper, skalor, intonation, uppförandep Praxis, samspelsformer

---

¹ Det finns också omfattande diskussioner kring begreppen folkmusik och folkdans, se vidare exempelvis Karin Eriksson (2004) och Mats Nilsson (1998, 2009).

etc.² Jan Ling å sin sida definierar folkmusik som ”det gamla bondesamhällets musik med rötter i arbete och fasta sedvänjor”.³

Även om Lings definition av folkmusik till synes går att placera tidsmässigt så handlar det mer om ett oprecist ”då”. Tar man Ling bokstavligt måste man ändå fråga sig vilken tidsrymd som menas. Är det dans- och musik under exempelvis 16-, 17- eller 1800-tal man syftar på? Eller är det medeltidens musik och dans? Nilsson formulerar det som att prefixet folk- är placerat i en tidlöst historisk tid men i ett relativt nära förr, ett oprecist ”då”.

Det finns ytterligare en dimension i prefixet folk-. Det är att se det som dans och musik som etnisk särpräglad, oföränderlig musik och dans. Dess motpol blir då internationellt spridd dans och musik. Precis som folkmusik snarare ska ses som en genre bland andra musikgenrer ska även folkdans ses som en genre bland andra dansgenrer. Nilsson formulerar sig på följande sätt beträffande folkdans:

Tillsammans skapar dessa olika sätt att se på folkdans (som folkdanslagsdans, icke-modedans, de lägre skiktens dans respektive etnisk dans) lätt villervalla eftersom både över- och underklassens danser och dansande tar intryck av modetrender och är spridda över stora delar av Europa och världen. Det typiskt svenska är inte det specifikt svenska, det typiskt folkliga är inte specifikt folkligt.⁴

Ett annat sätt att definiera folkmusik och folkdans är att utgå från utövarna själva, om de anser att de sysslar med folkmusik och folkdans eller inte. Det är också denna definition som kommer användas i denna rapport.

Utifrån dessa definitioner av folkmusik och -dans kommer jag att diskutera sådan verksamhet som sysslar med denna dans- och musikform i dagens Sverige.

Amatörverksamhet

Amatörverksamheten i Sverige är betydande. Enligt en SCB-undersökning 2003 var 90 % av Sveriges vuxna befolkning (16-84 år) med i en förening eller organisation (Nordström 2008). Med omvända proportioner kan konstateras att endast en av tio medborgare i Sverige står utanför föreningsrörelsen. Många har idag dessutom mer än ett medlemskap, var fjärde vuxen har minst fyra. Det gör att bland 6 miljon vuxna finns 32 miljon föreningsmedlemmar (Leopold 2006). I SCB-undersökningen från 2003 var 11 % (ca 760 000) av medlemmarna med i en kulturförening, den gruppering till vilken bl a musik- och dansföreningar hör. I rapporten *Infrastruktur för framgångsrik amatörkultur* konstaterar Nordström (2008) att amatörkulturverksamhet är en viktig del av Sveriges kulturutbud, där också den största delen av kulturutövandet för den enskilde

---

² Eriksson 2004, s 43

³ Ling 1989, s 1

⁴ Nilsson 1998, s 38

individerna sker. Denna verksamhet har även en större andel av kulturpubliken jämfört med vad det professionella kulturutbudet har.

Begreppet amatör

Ordet amatör är inte ett entydigt begrepp. Under antiken var amatör den som sysslade med något av kärlek och för nöjes skull, inte av försörjningsskäl. Under framväxten av industrisamhället (1700-1800-tal) skedde en förskjutning av begreppet, bl a beroende på tidsuppdelningen i arbetstid och fri tid och framväxandet av professionella yrkesroller. Inom musikens område uppstod exempelvis en förskjutning av amatörbegreppet genom hemvändande musiker som utbildats i Europa. De menade att kärleken till konsten inte kunde kompensera bristen på kvalitet i utförandet. Amatör fick efterhand en negativ klang och kom att betyda ”en person som bristfälligt behärskar sin konst” (Nordström 2008, s 15).

Båda definitionerna, både den med positiv klang och den med negativ, används parallellt idag. Det gör det inte enklare när man talar om amatörverksamhet – spännvidden på utövarna och deltagarna är vid. Den som har stor kunskap och teknisk förmåga inom sitt ämnesområde finns sida vid sida med den som är mer av ren nybörjare. Detta är något som inte minst märks inom föreningsverksamheten. Nordström poängterar att trots att amatörföreningarna framhåller ordet ”amatör” som kännetecknande för verksamheten finns ingen klar gränslinje mellan det som utförs av amatörer och det som utförs av professionella utövare. Professionella utövare är också verksamma i amatörföreningarna, både som konstnärliga ledare och som ”vanliga” medlemmar.

Relationen mellan amatör och professionell diskuterar även Ruth Finnegan (2007) i sin analys av musiklivet i den engelska staden Milton Keynes. Hon konstaterar att på skalan amatör – professionell finns den stora mängden utövare i gråzonen mellan de båda polerna. En aspekt av detta är att en och samma person kan bli placerad på olika punkter på skalan vid olika sammanhang och i skilda kontexter. En annan aspekt är att bland utövarna själva finns inte en absolut relation mellan professionell och amatör. Hur man vill titulera sig beror mer på sammanhang, på social status och lokal tillhörighet än utifrån ekonomisk eller musikalisk värdering. Det är heller inte ovanligt att personer som finns på olika punkter på skalan uppträder i samma uppsättning eller musikgrupp. Det kan vara i orkesterföreningen, som Nordström tar som exempel, eller i en avancerad köruppsättning, där kören bestående av amatörer engagerar professionella medmusiker, eller den professionella musik-/popgruppen som lånar in en ”amatör”, som Finnegan ger som ett exempel.

I rapporten avser jag begreppet amatör som den som utövar dans och musik på sin fritid. Inom folkmusik och –dansgenren är det också på detta sätt som den huvudsakligen verksamheten bedrivs.

Bakgrund

Föreningsverksamhet

En inte obetydlig del av folkmusik- och dansverksamheten bedrivs inom föreningsrörelsen. Föreningsrörelsen är en del i det som ingår i den gemensamma benämningen ideell organisation.⁵ Christer Leopold beskriver i boken *Profession ideell – om att verka med ideell logik* (2006) under vilka olika förutsättningar som företag, myndigheter och ideella organisationer drivs utifrån sin specifika funktionslogik. Han använder liknelsen hur olika båttyper, motorbåt, segelbåt och roddbåt, drivs framåt. De drivs framåt var och en på sitt sätt och måste därför vara konstruerad utefter vad den klarar av och hur den ska manövreras. Företag liknas vid en motorbåt. Företagets funktionslogik är att ge vinst åt ägaren. För att driva en motorbåt krävs pengar till bränsle. Myndigheten liknas vid en segelbåt. En myndighet är en del av statsmakten och dess funktionslogik är laguppfyllelse. Den styrs därmed framåt av politisk vind. Den ideella organisationen liknas vid en roddbåt. För att föra en roddbåt framåt krävs roddare. Den ideella organisationen är därmed beroende av sina medlemmar – det är medlemmarna som driver organisationen och föreningen framåt. Detta är både en tillgång och en begränsning att den främsta tillgången den ideella organisationen har är dess medlemmar. Den främsta tillgången är varje medlems ideella engagemang. Det är de enskilda medlemmarna som driver organisationen framåt, även om det finns ledare och styrelse. Den ideella organisationen, föreningen, finns också många gånger förankrad i lokalsamhället vilket gör att den sociala kontaktytan och nätverket ökar för den enskilde medlemmen. En ideell organisation är ur flera aspekter bra för lokalsamhället. Begränsningen är att det ska finnas roddare för att driva verksamheten framåt och att tillräckligt många av dem vill åt samma håll. Det måste också finnas tillräckligt många medlemmar inom en räjong för att verksamhet ska uppstå och kunna drivas fortsättningsvis.

För att förstå förenings-Sverige av idag kan det vara värt att se föreningsrörelsen ur ett historiskt perspektiv. Många menar att dagens folkrörelser har uppstått ur den föreningsrörelse som såg dagens ljus under andra halvan av 1880-talet. Men det har funnits föreningar långt dessförinnan. Ända från medeltiden har det funnits föreningar i form av skrän, gillen, -rörelser m fl benämningar där människor gått samman för att ta tillvara eller driva sina intressen. När nya idéer eller behov uppstått för att knyta människor samman, exempelvis idrottsrörelsen, arbetarrörelsen eller miljörörelsen för att nämna några av de rörelser som sett dagens ljus de senaste dryga 100 åren, har föreningsformen redan funnits som ett färdigt koncept och det har bara varit att bygga den nya idéburna verksamheten i en redan gammal, välkänd form. Detta gäller inte enbart Sverige utan hela västra Europa. Vad som är unikt för föreningsformen, och som gjort att den överlevt och fortfarande är användbar är

... att den gör det möjligt för *jämlikar* att verka tillsammans. Jämlikar kan inte beordra varandra, de måste komma överens. Om de ska göra något tillsammans mer än bara för

---

⁵ Följande avsnitt är till stor del hämtat från Leopold 2006.

stunden behöver de en av dem och omgivningen accepterad form för att styra, leda och organisera arbetet och förvalta de gemensamma resurserna. Framför allt behöver de en metod för att tillsätta och avsätta ledare. Endast den ideella föreningen erbjuder jämlikar detta.⁶

Som nämnts ovan finns det i Sverige fler medlemmar i föreningsrörelsen än vad det finns invånare. Majoriteten av föreningar är dessutom relativt nybildade, som startats de senaste 30 åren. Ändå talas det allmänt om ett folkrörelse-Sverige i kris. Leopold (2006) är delvis av en annan åsikt. Traditionellt, säger han, har folkrörelser mätt sin styrka i antalet lokalavdelningar, antalet aktiva och antalet medlemmar. Dessa tal är endast ett mått på ett organisationens skelett och muskler, inte på vad den gör. När då medlemstalen sviktar är det lätt att tolka det som ett bakslag för rörelsen, en rörelse i kris. Men är då rörelsen på väg att dö? Knappast, menar Leopold. Det är inte formen utan tillämpningen som fallerar.

Att medlemstalen fluktuerar över tid är inget ovanligt. Inte bara det att många är med i flera föreningar, det är dessutom fler anslutna idag till en föreningsverksamhet än vad som var fallet för hundra år sedan. Diskussionen om problematiken att få medlemmar att stanna inom föreningen fanns redan på 1940-talet. Svårigheten att behålla och aktivera medlemmar kanske därför inte ska ses som en kris utan som ett normaltillstånd. Det är heller inget ovanligt att föreningar hamnar i kris. Föreningar verkar ju dessutom inom ett fält där många olika typer av föreningar finns. Får då medlemmarna bättre utdelning för sitt engagemang på annat håll än inom sin nuvarande förening så varför inte gå dit, resonerar Leopold.

Folkrörelsekrisen beror inte på något okontrollerat yttre, som att svensken inte längre ställer upp, på att ideella insatser inte längre behövs eller på att föreningsformen är överspelad. Den handlar istället om brister inom organisationen. Dagens samhälle ställer också många gånger högre krav än förr på ledningens ideella insikt och kompetens. Dagens ledare är inte mindre kompetenta än tidigare generationers, tvärtom. Idag råder, till skillnad från då, en stor förvirring om hur folkrörelser ska ledas och organiseras. Frestelse finns att se för mycket till hur exempelvis företag leds och inspireras av deras styrningslogik. Men det är en farlig frestelse, menar Leopold. Ideella organisationer och företag drivs framåt baserat på två helt skilda styrmekanismer, som nämnts ovan. Ideell organisation måste drivas utifrån folkrörelsens naturlagar, det Leopold kallar ideell logik.

Folkrörelserna fungerar bäst på landsbygden där de sociala nätverken är starkare än i storstäderna. Urbaniseringen har därmed, menar Leopold, kraftigt försvagat de lokala nätverk som är betydelsefulla för folkrörelserna. För att bli framgångsrik i en storstad måste det ideella arbetet bedrivas på ett helt annat sätt än på landsbygden.

En av folkrörelsernas styrka är dess täta sociala nätverk, som i grunden bygger på den enskilda föreningen. När lokalföreningar slås ihop, oavsett orsak, och blir stora både i numerärt medlemstal och till geografisk yta, minskar också dess kontaktyta både inåt föreningen, med bl a

---

⁶ Leopold 2006, s 89

färre aktiva, och utåt mot lokalsamhället. Lokalföreningens styrka är det lokala nätverket och de sociala kontakter som byggs upp genom nära geografiska avstånd samt att lokalföreningen verkar av medlemmarna inom en känd räjong. Han är därmed ingen anhängare av att slå hop små föreningar till större eller att föreningar ska kunna serva ett större geografiskt område. Möjligtvis kan man ta bort distriktsnivån men inte lokalnivån.

Teoretiskt är de flesta föreningar öppna för alla, men i praktiken passar den enskilda föreningens sätt att vara och verka bara för en viss grupp och för ett visst åldersspann. Statistiskt är det fler heltidsarbetande engagerade än andra grupper i föreningslivet, likaså de med hemmavarnade barn i åldern 7-19 år.

Leopold ser både en styrka och en seghet i en förbundsorganisation, liksom det finns en svaghet. Organisatoriskt består en förbundsorganisation av lokalföreningar där varje person också är en röst. Lokalföreningarna bildar distrikt som sedan formar ett förbund. Styrkan och segheten består i att strukturen som sådan är stabil och robust. Varje del är en funktionell enhet, faller en ifrån återstår resten. Svagheten är att den organisatoriska uppbyggnaden gör den svår att styra, leda och förändra.

Leopold beskriver en organisation i dess åldersfaser. En ung förening/organisation drivs av sitt engagemang för den idéburna verksamhet som är orsaken till dess existens. När en organisation tappar intresset för det lokala arbetet och inriktar sig mer och mer på de centrala eller organisatoriska frågorna är dess krafts dagar över. Då gäller det att förbundet återigen inriktar sig på verksamhetsfrågorna och fokuserar på det lokala arbetet. Leopold poängterar att ett förbund måste ha idén och det lokala arbetet i fokus. Det är på det lokala planet som förbundets idé och bärkraft prövas. Det är också genom lokalavdelningarnas verksamhet och arbete som allmänheten får en bild av organisationen, på gott och ont.

Verksamhetsformer och arenor

Amatörverksamhet är utifrån den definition jag använder alltså det som utförs på fritiden. Folkmusik och -dansverksamhet bedrivs på olika sätt och i olika former, både i organiserad och privat regi, vilket gör den svår att överblicka. Med organiserad form menar jag att det finns en organisation bakom aktiviteten. Det kan exempelvis bedrivas i form av föreningsverksamhet, kursverksamhet inom studieförbund eller dylikt. Denna verksamhet är också många gånger offentlig. Dans- och musikverksamhet sker även i privat regi. Dessa arrangemang kan vara offentliga genom att den vänder sig till en allmänhet men likaväl enbart vända sig till inbjudna personer eller till ett visst nätverk. Däremot är verksamheten i sig likadan eller snarlik den verksamhet som bedrivs i organiserad regi.

De verksamhetsformer och därmed arenor som verksamheten bedrivs inom är flera och av olika slag. Den kan bedrivas i form av danslag/folkdanslag och spelgrupper/spelmanslag.

En annan form och arena är kursverksamheten. Det kan vara kurser som främst vänder sig till föreningar och medlemmar inom den egna organisationen eller kontaktnätet men också kurser

som vänder sig till en allmänhet. Kursverksamheten är många gånger knuten till något av studieförbunden men är inte nödvändigt.

Musik- och dansarrangemang finns även i form av spelmansstämmor, festivaler, musik- och danskvällar, danshus, folkmusikföreningar eller andra typer av dans- och musikarrangemang där syftet är att nå ut till en bredare allmänhet. Avsikten med denna verksamhetsform är, förutom att lyssna, många gånger deltagarnas egen aktivitet såsom buskspel eller dans.

Andra typer av arenor där folkmusik och -dans förekommer är konsertframträdanden eller dansuppvisningar. Detta är en expressiv form av arena där avsikten är att framträda och visa upp. Andra sådana expressiva arenaformer är tävlingar och/eller uppspelningar/uppdansningar.

Ytterligare en form, som kanske är viktigare inom en rad invandrarföreningar, är den festaktivitet som anordnas. Det är genom dans och musik som banden med hemlandet upprätthålls.

Jag har här återgett i de former och arenor som dans- och musikverksamhet bedrivs. Ytterligare en dimension är att se på återupprepningsgraden. Aktiviteterna kan ske med korta eller medellånga intervaller mellan aktivitetsgångerna, exempelvis veckovis eller månadsvis. Dans- och musikgrupperna, oavsett om det är i organiserad regi eller privat regi, träffas i regel med denna intervall, återkommande kursverksamhet återfinns här liksom folkmusikföreningarnas regelbundna verksamhet. Det kan även vara ett längre tidsintervall innan aktiviteten upprepas, exempelvis årsvis. Spelmansstämmor är oftast av detta slag eller den omfattande midsommaraktivitet som finns runt om i landet. Till detta finns verksamhet av engångsföreteelse, som uppstår en gång och inte avsiktligt ska fortsätta. Här kan finnas en tillfällig kurs eller ett musik- och/eller dansarrangemang.

Del 2 Folkmusik och -dans med svenska rötter

Inledning

Folkmusik och -dans är i hög grad diversifierad. Den finns i olika verksamhetsformer och på olika arenor. Begreppen folkmusik och folkdans är inte heller enhetliga begrepp utan kan betyda olika saker för olika människor, vilket gör bilden än mer komplex. Det som en person benämner som exempelvis folkdans inom en svensk kulturfär betraktar en annan person inte som folkdans utan ser som något annat. Bilden blir än mer komplex när man dessutom försöker förstå eller definiera de musikslag eller dansformer som utövas av personer med rötter i andra länder och andra kulturområden, vilket jag återkommer till i kommande avsnitt. För att slippa gå in i gränsdragningsdiskussioner vad som är folkmusik/folkdans eller inte så utgår jag från vad de intervjuade själva betraktar som och kallar folkmusik respektive folkdans.

Verksamheten inom svensk folkmusik och -dans kommer jag att diskutera i 9 olika punkter: Hur ser verksamheten ut?, Om information, Verksamhets- och organisationsformens betydelse, Medlemskap och ålderssammansättning, Ingångar till folkmusik och dans, Utvecklingsmöjligheter, Relationen utbildad – amatör, Gratis eller nästan gratis, Samarbete.

Hur ser verksamheten ut?

De riksorganisationer som verkar för svensk folkmusik och -dans och som behandlas i detta sammanhang är Svenska Folkdansringen, Sveriges Spelmäns Riksförbund (SSR) och Riksförbundet för Folkmusik och Dans (RFoD).

Svenska Folkdansringen bildades 1920. Folkdansringen har en klassisk svensk föreningsorganisatorisk indelning, som kan beskrivas som en pyramid. Själva grunden tillika kärnverksamheten utförs av lokalföreningarna, vilka är sammanslutna distriktsvis, som i sin tur är sammanslutna i en riksorganisation. Det finns även möjlighet att direktansluta sig till riksorganisationen utan att vara med i någon lokalförening.

Folkdansringen består (år 2008) av 22 distrikt och 362 lokalföreningar med sammanlagt ca 18 000 medlemmar. Av dessa är 3 288 under 25 år.

Svenska folkdansringen är en rikstäckande organisation för alla åldrar och vars ändamål är att ”studera, sprida kännedom om, levandegöra samt föra vidare svensk folklig kultur. Verksamheten omfattar huvudsakligen dans, lek, musik, sång, klädskick, hantverk, matkultur, folktro samt seder och bruk.”⁷

Själva verksamheten bedrivs i de enskilda föreningarna, i danslagen. De fyra verksamhetsben som organisationen står på är dans, spel, dräkt och slöjd men det är inte nödvändigt att all verksamhet förekommer i samtliga föreningar. Till detta kommer kursverksamhet och ledarutbildning, såväl inom de enskilda föreningarna som på distrikts- och riksnivå. Till dansverksamheten är många gånger också en uppvisningsverksamhet knuten. Det mest vanliga uppvisningssammanhanget torde midsommar vara. Det är många folkdansföreningar som ansvarar för ortens midsommarfirande, antingen ensamma eller tillsammans med exempelvis spelmanslag eller hembygdsförening. Även om de själva inte är huvudarrangör är de med som en viktig del i midsommarfirandet. På sätt och vis kan man påstå att midsommarfirandet är den viktigaste verksamheten under året. Folkdansföreningar anordnar även i högre eller lägre grad spel- och dansstämmor, såväl i egen regi som i samarbete med spelmanslag. Förutom denna verksamhet förekommer utlandsresor. Det kan vara att delta på dansfestival eller besöka en dansförening, vänförening, i annat land.

Svenska Folkdansringen ansvarar för Zornmärkesuppspelningarna varje år och det är också organisationen som delar ut Zornmärket. Två av distrikten, Dalarnas hembygdsring och Folkdansringen Jämtland/Härjedalen organiserar Polskmärkesuppdansningen varje år.

---

⁷ Syftet är hämtat från organisationens stadgar.

Sveriges Spelmäns Riksförbund (SSR) bildades 1948. Organisationen har inte en lika tydlig tredelad pyramidstruktur som vad Folkdansringen har. Till riksförbundet är 25 stycken landskapsförbund knutna. Till varje landskapsförbund är i sin tur lokala spelmannslag och enskilda medlemmar anslutna.

SSR:s målsättning är att som riksorganisation främja och företräda folkmusiken. Riksförbundets strävan är att⁸

- hävda folkmusikens ställning som självständig konstform och omistligt kulturvärde samt
- vidmakthålla dess folkliga tradition och levandegöra dess musikaliska särart.

SSR har ca 6 500 medlemmar (år 2009). De senaste fem åren har medlemsantalet legat på denna nivå med en fluktration på plus minus några hundra medlemmar. Tyvärr går det inte att utläsa ur statistiken hur många spelmannslag eller -grupper som är anslutna till respektive landskapsförbund, inte heller hur många enskilt anslutna medlemmar det finns. Från intervjuerna nämns att en och samma person kan vara medlem i flera landskapsförbund, och då något som kan vara relativt vanligt. Andra personer inom SSR menar däremot att det inte är särskilt vanligt. SSR har heller ingen fördelning över hur många av medlemmarna som är under 25 år.

Inom spelmannsrörelsen sker verksamhet dels i spelmannslagen, dels i det fria utövandet hos enskilda personer eller i olika typer av konstellationer som inte är spelmannslag. Liksom spelmannslagen har även landskapsförbunden regelbundna spelträffar, även om de är mer sällan förekommande än i spelmannslagen. Förutom dessa spelträffar anordnas kursverksamhet såväl i riksförbundets regi som i landskapsförbundens. En verksamhet som särskilt betonas är de kurser som specifikt vänder sig till ungdomar. Utåtriktade arrangemang exempelvis i form av spelmannsstämmor och annan spel- och dansaktivitet anordnas av både landskapsförbund och enskilda spelmannslag. Även konsert- och/eller dansspelning där någon annan än spelmannslaget eller landskapsförbundet är arrangör förekommer i hög grad. Det är även vanligt att gemensamma resor anordnas, till exempelvis till stämmor eller festivaler där laget/förbundet är engagerade. Den vanligaste och därmed också den viktigaste aktiviteten är naturligtvis att komma samman och spela men det förekommer även att spelmannslag bedriver regelbunden dansverksamhet.

Riksförbundet för Folkmusik och Dans (RFoD) som bildades 1981, är ett förbund för svensk och invandrad folkmusik, världsmusik och folkdans. RFoD är till sin struktur en platt organisation, till skillnad från Svenska Folkdansringen och SSR. Organisationen består av ett riksförbund dit man som enskild medlem eller förening kan ansluta sig. Till de anslutna föreningarna finns ett antal arrangörsföreningar. I dag har förbundet runt 500 enskilda medlemmar samt drygt 110 föreningar anslutna. Föreningarna har i sin tur ca 17 700 medlemmar. RFoD:s mål är⁹

---

⁸ Ändamålsparagrafen är hämtat ur SSR:s stadgar, www.spelmansforbund.org

⁹ Informationen hämtad från webbsidan www.rfod.se, 2010-01-11

- Att använda, utveckla och sprida folkmusik, världsmusik och folkdans.
- Att genom musiken och dansen ge kunskap historiskt, socialt och politiskt som grund för förståelse av dagens samhälle.
- Att främja umgängesformer där folkmusik och dans är medel för glädje och gemenskap för människor oavsett ålder, kön eller samhällsställning.
- Att frigöra folkmusiken och folkdansen från en konservativ kultursyn.

Viktiga delar i RFoD:s arbete är

- Att främja och stödja medlemmars möjligheter att verka som artister, pedagoger och forskare.
- Att aktivt stödja verksamheter som danshus, musik Kaféer, kurser och seminarier.
- Att agera i kulturpolitiska frågor, bl.a. för ett större samhällsstöd till folkmusik, världsmusik och dans, både till professionella och amatörer.
- Att stödja pedagogik som utvecklar eget skapande i musik, sång, dans och lek.
- Att verka för att folkmusik, dans, sång och lek finns på daghem och skolor samt inom lärarutbildningar.
- Att främja muntligt berättande, både nyskapande och traditionellt.

Till RFoD är vanligtvis den verksamhet knuten som anordnas av danshus och folkmusikkaféer runt om i landet: Skeppholmshuset i Stockholm, Allégården i Göteborg och Valshuset i Växjö för att nämna några. Det är alla enskilda föreningar som driver och arrangerar dans- och spelkvällarna med tillhörande konserter men finns under RFoD:s paraply.

Studieförbund. Dans- och musikverksamhet finns även inom studieförbundens regi, exempelvis **Kulturens**. Det kan vara kursverksamhet, dans/spelkvällar eller konsertverksamhet som anordnas av själva studieförbundet eller i samarbete med någon förening, spelmannslag eller folkdanslag. Studieförbundens verksamhet kommer i denna rapport inte att behandlas närmare.

Information

Informationsbehov liksom kontaktbehov ska ses från två olika perspektiv. Dels finns behov från den enskilde individen att få information om utbudet inom folkmusik- och dansgenren på orten, dels finns ett behov ur arrangörens eller föreningens/organisationens synvinkel att informera om sin verksamhet:

- a) Privatpersonen vill söka information om något han/hon är intresserad av. Behovet kan vara att hitta en regelbunden verksamhet såsom en spelgrupp att spela tillsammans med, en dansgrupp att dansa med eller återkommande dans- och musikarrangemang i form av

danshus och folkmusikkaféer. Det kan även vara att hitta de tillfälliga, ej återupprepande aktiviteterna, såsom en viss kurs med en viss kursledare. Det kan även vara novisen som vill veta mer om något den inte har kännedom om sedan tidigare.

- b) Den som arrangerar vill söka upp intressenter och informera och erbjuda dem sin verksamhet. Det kan vara organisationen eller – i den icke-organiserade formen – den enskilde personen eller gruppen som vill sprida information om sin verksamhet. Exempel: ett spelmanslag eller folkdanslag som vill informera om sin regelbundna, återkommande verksamhet, likaväl som att informera om tillfälliga arrangemang såsom spelmansstämmor, kursverksamhet, danstillställningar, konserter etc.

Information ur ett individuellt perspektiv

Idag är det lätt att påstå att all information enbart är ett klick bort. Då är det också lätt att intala sig att bara föreningen eller aktiviteten finns på internet så hittar också alla dit. I intervjuerna framträder inte en lika enkel eller positiv bild. Det är långt ifrån alla informanter som nämner internet som en informationskälla. Istället nämns andra källor. Några poängterar att trots allt är de sociala kontakterna fortfarande den viktigaste – och kanske den enda – inkörsporten till föreningen, spelmanslaget, kursen, konserten eller dansarrangemanget.

I intervjuerna nämns att till redan välkända folkmusik- och -dansställen såsom Skeppsholmsgården och Stallet i Stockholm och Folkmusikkaféet Allégården i Göteborg är det lätt att hitta. De är stora, välkända och i vissa fall också funnits i decennier. Till andra aktiviteter eller verksamheter kan det däremot vara mer svårhittat, aktiviteter man kanske är intresserad av än det danshusen erbjuder. Sverige är dessutom ett vidsträckt land – även om danshusen är välkända är det inte alla som har möjlighet att besöka dessa arrangemang även om intresse finns.

Som nyinflyttad kan det vara svårt att hitta det man är intresserad av. En informant berättar om hur svårt de nyinflyttade hade att hitta till andra spelmanslag än till Lekarlaget, spelmanslaget knutet till Musikhögskolan i Göteborg.

De kom till Lekarlaget för de hade svårt att komma in i andra konstellationer och sammanhang, att över huvud taget hitta. Hur många spelmanslag finns inte i trakterna här? Jag skulle snabbt kunna räkna upp ett antal. Men de som var nyinflyttade hade svårt att hitta. De såg Allégården och råkade komma med i Lekarlaget för att de gick på Musikhögskolan eller koppling till universitetsvärlden men de såg inte att det fanns fler spelmanslag.

Här belyses flera olika faktorer. I grunden handlar citat om när människor kommer inflyttande till en ny ort. Då är det lätt – eller snarare självklart – att man söker sig till personer i samma ålder som en själv. Ur den synvinkeln söker sig nyinflyttade till jämnåriga och hittar också till det lag där unga människor är i majoritet. Informanten menar å sin sida att personerna inte medvetet sökte sig till ett visst lag utan snarare hamnade där av en slump. De hittade helt enkelt inte till de

övriga spelmanslagen och -grupperna i och kring Göteborg. En positiv faktor som belyses i citat är vikten av sociala kontakter och att man söker sig till jämnåriga. En negativ faktor är bristen på information från de övriga lagen eller att den är svåröverblickbar.

Exemplet belyser hur nyinflyttade på något sätt hittar det han/hon är intresserad av. Men det finns även motsatta exempel i mitt material. En annan informant berättar om hur hon som nyinflyttad inte fann det hon sökte på den nya orten. Förvisso fanns det verksamhet men inte någon aktivitet som motsvarade hennes önsknings. Det medförde att hon åkte till sitt gamla folkdanslag i Uppsala några gånger när tillfälle bjöds, en sträcka på dryga 35 mil, eller till danshusen i Stockholm eller Göteborg. Även i detta fall visar exemplet på svårigheten att hitta rätt när man inte har några kontakter in i verksamheten på den nya orten. Även om hon såg annonserna eller webbsidorna så saknade hon, berättar hon, en personlig ingång som kunde ge mer information om ortens dans- och musikaktiviteter.

Men hon har inte alla gånger som nyinflyttad varit beroende av en social kontakt för att söka sig till nya dansarrangemang. Som ny i universitetsstaden fick hon information via anslagstavlor om både ett folkdanslag och en polskekurs och började också med båda aktiviteternas. Hon sammanfattar de olika medieformerna, den offentliga formen kontra den sociala kontakten, på följande sätt:

Som i Uppsala, där fick jag information via anslagstavla. Det är ganska bra information. Men allra bäst är ju att känna nån. För då kan man höra sig lite för på förhand. Är det stället bra, eller hur är det egentligen. Vågar man gå dit?

Båda exemplen visar hur olika informationskanaler samverkar. Ens sociala kontakter interagerar med den offentliga information man nås av via affischering, annonser eller internetsidor. Den personliga rösten kan förhoppningsvis ge mer information om aktiviteten som sådan, om den sammanfaller intresse-, innehålls- eller åldersmässigt med det man söker.

Även i rekryteringssammanhang är den personliga rösten och sociala kontakten viktig. Den viktigaste rekryteringsvägen enligt Gunell Biskops studie om folkdansrörelsen (1990) är de sociala kontakterna. De allra flesta ny medlemmar kommer till danslagen via sociala kontakter. Däremot är det få medlemmar, i Biskops undersökning endast 4,6 %, som kommit i kontakt med folkdanslaget som resultat av danslagets uppvisningar. Däremot tror föreningsmedlemmarna att uppvisningar är en verksam rekryteringsväg.¹⁰

Leopold (2006) nämner hur viktig den personliga ingången är till föreningsverksamhet. Ur denna aspekt är det fördel landet och de små och medelstora städer där de sociala banden är starka. Storstäderna är mer av en anonym värld. På en mindre ort har man närmare till att känna någon som är med i en viss typ av förening eller verksamhet. En av informanterna nämner också denna ingång som avgörande när hon flyttade till en mindre ort på landet. Genom en social kontakt blev hon också medlem i ortens spelmanslag. Däremot är hon inte lika säker på att

---

¹⁰ Biskop 1990, s 132

ingången hade varit lika given utan denna kontakt. Det är fullt möjligt att hon hittat spelmanslaget via nätet men däremot är inte säker på att hon blivit medlem.

Jag har här diskuterat hur den enskilde personen söker upp, får information om och hittar en verksamhet han/hon är intresserad av. Lika vanligt som man hittar det man söker kan det vara att man inte finner något. Det kan antingen vara att den typ av musik- och dansverksamhet man är intresserad av inte finns överhuvud taget eller att det förvisso finns men är inte något som lockar eller att verksamheten ligger för långt bort och för den skull inte blir ett reellt alternativ.

Ur arrangörens, föreningens och/eller organisationen synvinkel finns också ett behov att informera om sin verksamhet. Kanske ska behovet beskrivas som att framför att locka intressenter till aktiviteterna.

Information ur ett arrangörsperspektiv

I samtalen med föreningar och organisationer nämns anslagstavlor och internet som tänkbara spridningsvägar. Men samtidigt kan man undra om internet verkligen är så lätthittat. När jag sökt på olika ord kring folkmusik och -dans får jag olika träffar beroende på hur jag söker. Ganska snart inser jag att jag inte kan få någon samlad information någonstans. Beträffande folkdans kan man via Folkdansringens distriktssidor på webben få information om anslutande dansföreningar. Likaså kan man få information om folkmusik och musikaktiviteter via SSR och de anslutande spelmansförbundens webbsidor. Även på RFoD:s webbsidor kan man i viss mån få information om musik- och dansaktiviteter i landet. Men för att gå dessa vägar måste man på förhand veta att man söker aktiviteter inom folkdans- eller spelmanslagens regi. Och det finns mer verksamhet än så. Aktiviteter inom folkmusik och dans kan även anordnas av studieförbund, såväl kursverksamhet, konsert som danstillställningar. Frågan återstår – är internet det enkla sökverktyg som många vill påskina? Det finns exempelvis ännu ingenstans där man kan få någon överblick över verksamhetsfältet.

Folkdansringen har gjort ett försök med en gemensam webbportal för hela Folkdansringen ”Dansafolkdans.nu” där huvudsyftet är att vara en gemensam ingångssida för all verksamhet i landet som sker inom Svenska Folkdansringens regi, en webbadress som är lätt att förmedla och lätt att komma ihåg. Där ska man förutom finna information om de olika föreningarna även kunna söka fram aktiviteter som anordnas runt om i landet. Tanken är god men – som alltid – den måste också underhållas, vilket också initiativtagaren intygar att så inte alltid sker. I detta fall är det inte en person, en webbmaster som ska underhålla portalen, ansvaret ligger istället på respektive förening. Informationen kan därmed bli haltande när ansvaret är delegerat.

Det finns även en informationstidning utgiven av folkmusik och –dansentusiasten Yzzy Young, kallad [Folklorecentrum](#). I denna tidning presenteras huvudsakligen de arrangemang som bedrivs av danshus, folkmusikkaféer eller polskedansföreningar i landet. Det kan vara information om dess ordinarie verksamhet, om stämmor eller kursverksamhet och då många gånger den verksamhet som rör polska som musik och -dansform. Det är med andra ord långt ifrån all verksamhet som annonseras i detta sammanhang, endast de aktiviteter som finns inom en sektor inom genren folkmusik och –dans i Sverige synliggörs.

Nilsson diskuterar i sin studie *Polska på svenska* (2009) hur svårt det är med informationsspridning i folkmusik och -danssammanhang. Det är heller inte givet att all information annonseras i dagsmedia eller på internet. Även om det annonseras i lokaltidningen kan ju intressesfären rent geografiskt vara mycket större än lokaltidningens spridning – då är det inte lätt att få information om konserten, danstillställningen eller kursverksamheten om man inte läser ortens tidning på den dag en ev annons är insatt.

Informationen sprid också via informella vägar, exempelvis via interna nätverk, maillistor eller sociala kontakter. För att ta del av den informella nyhetsspridningen måste man redan var en aktiv intressent och redan delaktig av nätverken som sprider informationen. Det kan vara svårt att som utomstående att komma in om man inte har någon ingångskanal.

De sociala medierna på internet är allt viktigare informationskanaler. Facebook är ett av dessa sociala medier. En fördel med Facebook är att det är en mer direkt medieform, en annan att man kan nå många på ett enkelt och personligt sätt, en nackdel är att det kräver ett engagemang. För att vara livaktig måste den också underhållas.

Två av informanterna berättar om hur Facebook fungerat som kommunikations- och informationskanal till folkmusik- och dansarrangemang. Det första exemplet berättar om hur Bohusläns spelmansförbund under en längre tid velat nå folkmusikintresserade ungdomar men inte hittat varken rätt informationskanal eller att få några intresserade. De har försökt på olika sätt:

Vi försökte via kommunala musikskolor, försökte på alla möjliga sätt att få ungdomar att spela, försökte ordna en kurs via Uddevalla folkmusikfestival men fick inga anmälningar.

När väl ansvarig för ungdomsverksamheten skapade en grupp på Facebook kallad BUS – Bohusläns unga spelmän – i en förhoppning att nå unga intresserade musikanter till de ungdomskurser och -läger som anordnas av spelmansförbundet blev det napp.¹¹

Vi lyckades få till en helg och det är mycket tack vare den här gruppen. Det gav en kontaktyta mot folkmusikintresserade ungdomar /.../ Vi ska ha en ny träff i april.

I det andra exemplet berättar en annan av informanterna hur hon och en kamrat till henne bjöd in till en kombinerad födelsedagskalas, knytkalas och spelmansstämma en lördag i januari. Inbjudan och informationen förmedlades förutom muntligt till vänner och bekanta, via e-postlistor, listor hon upprättat som ansvarig informationsspridare för folkmusikkaféets kursarrangemang på orten, och på Facebook.

Vi riktade inbjudan bara till folk som gillar folkmusik. Det kom minst 60 personer som spelade och dansade i tolv timmar. Det var jätteroligt.

---

¹¹ Även projektet Världens musik och dans i Västra Götalandsregionen har stöttat spelträffen, som var i november 2009.

På frågan om man måste känna värdfolket personligen svarar hon att i inbjudan stod att man fick ta med sig folkmusikintresserade vänner. Hon berättar att hon inte kände alla men hade sett de flesta tidigare. Att hon kände de flesta till utseendet kan tyda på två saker, dels att kretsen av intresserade är begränsad även i en så pass stor stad som Göteborg, dels att de som kom ändå ville känna till antingen den de gick med eller den de kom hem till.

Just de sociala nätverken blir allt viktigare. De fungerar knappast som någon rekryteringsbas för nya, oinitierade personer, snarare som ett sätt att rikta informationen till redan intresserade. Att hamna på en av dessa e-postlistor ska snarare ses som en exklusivitet. Det är en bekräftelse på att känna att man är utvald, att man är en i gänget. Det är ju heller inte en enda lista som florerar utan flera. De olika listorna och kontaktvägarna har i sig säkerligen olika dignitet samt vänder sig till olika intressenter, bl a beträffande ålder och/eller dans- och musikinriktning. En av de yngre informanterna berättar hur viktig kontakterna på de stora och välkända spelmansstämmorna och festivalerna är. Det är i dessa sammanhang som man har möjlighet att komma med i ett socialt, interaktivt nätverk och därmed möjlighet att hamna på någon av de attraktiva e-postlistorna.

Spelmansstämmor är därmed en ytterligare rekryteringskanal till vidare intresse och engagemang inom folkmusik och -dansverksamhet. Men det är inte givet att det är samtliga stämmor som fungerar som rekryteringsbas. Jag har redan diskuterat hur svårt det var att fånga unga personer intresserade av folkmusik på Uddevalla folkmusikfestival. Det är inte givet att unga människor kommer bara för att det anordnas en spelmansstämma. Den generella bild jag får utifrån intervjuerna är att de stora stämmorna, såsom Ransäter, Hovra, Korro och Linköpingsfestivalen, domineras av unga människor. Ålderssammansättningen på dessa stämmor beskrivas som ungdomlig. Andra stämmor däremot beskrivs ha en högre medelålder, stämmor där ungdomarna är i minoritet.

Verksamhets- och organisationsformens betydelse

Inledningsvis skriver jag att folkmusik och -dansverksamhet finns i såväl organiserad som privat regi. Med organiserad regi menar jag att det finns en organisation, förening, studieförbund etc bakom arrangemanget. När en verksamhet anordnas i privat regi är det privatpersoner som står som ansvariga för arrangemanget. Aktiviteterna i sig kan vara snarlika, kanske till och med likadana, oavsett regiform. Deras form och innehåll behöver alltså inte ha något med organisationsstruktur eller huvudmannaskap att göra. Något som är värt att diskutera är i vilken struktur arrangemangen bedrivs. Det finns skillnader beträffande deltagarna och deras förhållande till och interaktion med arrangören/huvudmannen.

I en diskussion kring organisationsform och föreningsverksamhet finns två skilda perspektiv att ta fasta på. Det ena perspektivet berör föreningsformer på ett mikroplan samt de för- och nackdelar som finns med förening och medlemskap. Det andra perspektivet rör organisationernas – till vilka föreningarna är anslutna – på ett övergripande makroplan, vad som görs och vad som inte görs.

Föreningsperspektivet - mikroperspektiv

I detta avsnitt diskuteras främst olika föreningsformer. Beroende på föreningsform finns skillnader beträffande deltagarna och deras förhållande till och interaktion med arrangören/huvudmannen.

I den klassiska föreningsformen är deltagarna i allra högsta grad medaktörer i föreningens verksamhet. Här återfinns folkrörelsedrivna föreningar, som baseras på principen att alla medlemmar är lika delaktiga i föreningens verksamhet. Aktiviteterna sker också främst inom föreningen, för medlemmarna. Här finns exempelvis föreningar anslutna till SSR och Folkdansringen, alltså spelmans- och folkdanslag. I andra föreningsformer, som i folkmusikföreningar och danshus, är medlemmarnas engagemang av lägre grad. Ett mindre antal personer i föreningen gör i regel det mesta av arbetet. Föreningsmajoriteten är i första hand deltagare av själva aktiviteterna och föreningens aktiviteter riktar sig mer utåt.

Beroende på organisationsform framträder olika styrkor och svagheter. Jag kommer här diskutera ett antal av dessa. Men först vill jag ta upp föreningens grundpelare, med andra ord själva medlemskapet.

En av grundpelarna i föreningsverksamhet är gemenskap, social samvaro och att dela sitt intresse med likasinnade. Det finns flera orsaker för människor till att vara med i en förening som sysslar med dans och musik. Följande punkter påtalas vad gäller den klassiska föreningsformen:

- gemenskap, social samvaro
- verksamheten i sig (dans/musik), vilket inbegriper olika arrangemang, uppträdanden, framföranden, utlandsresor etc
- röra på sig, dvs dans som fysisk aktivitet
- utvecklas i sitt spelande/dansande
- kulturarvsaspekten, bevara ett kulturarv

Punkterna visar på styrkan med ett föreningsliv. Några röster ur intervjuerna om varför man är med i en förening:

Det är så mycket positivt. Som gemenskap. Du har alltid nån du kan ta tag i. Du har alltid nån där för dig. Det är en fantastisk gemenskap. Man har roligt tillsammans, man kan skratta och gråta tillsammans, både sorg och glädje.

Varför man ska vara med i ett spelmanslag? Att musicera tillsammans med andra – det är det som är grejen. Att sitta hemma och fila, det ger en viss tillfredsställelse. Men att spela ihop med andra, den gemenskap som musicerande skapar det går utanför allt annat. Så det är lätt att förstå.

Den sociala dimensionen är en av grundpelarna i föreningslivet och otvivelaktigt betydelsefullt för medlemskap (så även Biskop 1990 och Eriksson 2004). Gemenskapen består inte enbart i att

man dansar eller spelar tillsammans, mer eller mindre pretentiöst och ambitiöst, utan också själva samvaron och samspråket i sig. Man pratar bort en stund där man delger varandra stora och små nyheter. Den sociala gemenskapen behöver inte enbart vara begränsad till föreningskvällar eller -aktiviteter. Den kan också medföra handgriplig hjälp när man så behöver, allt från barnvakt, flytt hjälp och omläggning av tak till stöd vid en personlig kris.

Den sociala dimensionen är otvivelaktigt betydelsefull för medlemskap, vilket också betonas av både Gunell Biskop (1990) och Karin Eriksson (2004). Att få nytta av sina spel- och dansfärdigheter utanför föreningssammanhanget är en annan orsak till medlemskap. Det kan vara, som i Biskops fall, för att ha nytta av danskunskaperna och -färdigheterna i sammanhang utanför föreningen, eller som i Erikssons fall, kunna bredda sin repertoar för att vara delaktig vid spelträffar och spelmansträffar. Att odla och vidareutveckla sitt intresse för dans eller musik är en viktig grundpelare. Det är lättare att då gå med i exempelvis ett spelmanslag än att komma med i en mindre spelgrupp. Föreningsformen, dit både spelmans- eller folkdanslag hör, innebär i princip att alla är lika välkomna. Formen som sådan tillåter i regel också en större bredd och variation på det tekniska kunnandet än vad en mindre, mer specialiserad grupp gör som kanske inte är organiserad i föreningsform. Tanken med förening är att alla är med på samma villkor och under samma förutsättningar. Det kan oftast innebära att den svagaste länken, den minst rutinerade får sätta nivån. Detta kan vara en grogrund till interna konflikter och/eller en hämsko om det finns olika ambitioner inom folkdans-/spelmanslaget. Det innebär att nivån inom en förening spretar men samtidigt finns ett mer tillåtande klimat. Alla får vara med på sina egna villkor, oavsett nivå och teknisk färdighet. Den som exempelvis enbart ser dans som en motionsform är lika välkommen som den som arbetar för ett klart mål, såsom Hälsingehambon eller polskmärkesuppdansning. Eller att den som inte är lika tekniskt eller musikaliskt driven kan gömma sig bland övriga i spelmanslaget men också dras med, öva och delta i en offentlig spelning. Alla har möjlighet att utvecklas på sitt sätt och i sin egen takt.

Man kan till viss del gömma sig i spelmanslag. Ett spelmanslag tillåter till stor bredd på teknisk skicklighet och man tillför, även om man inte är så teknisk skicklig, ändå nånting. Nivån spretar en del men spelmanslag som koncept tillåter en bredd. Även de som inte är så duktiga tycker det är roligt att jobba inför en spelning.

Att utvecklas i sitt dansande eller spelande är ytterligare en orsak till medlemskap. Det kan antingen vara en medveten strategi från början eller blir en konsekvens av medlemskapet och engagemanget. Flera av informanterna berättar hur det lokala spelmanslaget eller danslaget har varit betydelsefullt för deras fortsatta utövande av folkmusik och -dans. Exempel som framkommer i intervjuerna är att intervjupersonerna gått terminslånga danskurser, eller till kurser och utbildningar som lett till att personen idag är riksspelman, till som ett tredje exempel till en musiklektörutbildning. Föreningsverksamheten spelar alltså många gånger en betydande roll för fortsatt intresse inom fältet, liksom de olika och aktiviteterna som anordnas av föreningarna och organisationerna på olika nivåer är ett hjälpmedel till att vidareutvecklas i sitt spel eller sin dans.

En aspekt av medlemskap som inte framträder i de intervjuer jag gjort men som är viktig enligt flera studier, är kulturarvet (Biskop 1990, Eriksson 2004, Nilsson 2009). För många som aktivt sysslar med folkmusik och -dans, oavsett om de är med i ett folkdans- eller spelmanslag eller utanför medlemsorganisationerna, är bevarandet av kulturarvet en utgångspunkt. Genom att dansa och spela förvaltar man ett kulturarv och för därmed traditionen vidare. Att polskan har dansats och spelats i många hundra år är alltså en viktig drivkraft för att idag spela och dansa.

För att sammanfatta: fördelarna med en föreningsverksamhet i form av spelmans- och folkdanslag är att man utövar sitt intresse i ett socialt sammanhang där det finns en fast struktur att hålla sig till. Det finns även möjligheter till egen förkovran och vidareutveckling både inom och utom föreningens ram.

Utgångspunkten i den klassiska föreningsformen är, som nämns ovan, att alla är lika delaktiga i föreningens verksamhet och att verksamheten sker utifrån allas lika förutsättningar. Det kan innebära att verksamheten blir för snäv för den som vill gå ett eller några steg längre än övriga i föreningen. Det är inte ovanligt att människor har lämnat föreningen för att de inte får ut mer av den, även om de i grunden fortfarande är intresserade av folkmusik och -dans. Det är lättare för en musiker att hinna nya spelsammanhang när man vuxit från det gamla laget. För en dansare är det betydligt svårare att hitta nya konstellationer om man vill dansa i en dansgrupp. Folkdans kräver en viss mängd människor för att det ska bli dans, en musiker kan spela själv.

Det finns som sagt nackdelar med föreningsformen. Dels bygger medlemskapet på att intresset från den enskilde medlemmen är stadigvarande år efter år, dels att man vill dela sitt intresse med andra i en viss social form. Den sociala gemenskapen blir därmed både en styrka och en svaghet. När man trivs tillsammans är det bra och trevligt, när man inte trivs slutar man. De yngsta informanterna menar att unga människor idag inte är intresserad varken av den sociala formen som en förening (folkdans/spelmanslag) utgör eller av den bundenhet den innebär. Att regelbundet gå till övningen varje vecka är inte eftersträvanvärt utan ses snarare som en bundenhet som inte ger något. Man är inte intresserad att engagera sig i en regelbunden, återkommande verksamhet i en social samvaro, eller att ”underkasta sig sociala krav och normer”, som en av informanterna uttrycker det. Ett kännetecken för unga människor är otålighet. Man vill lära sig snabbt. Därför går man en helgkurs och menar därefter att man kan dansa. Detta fungerar också när ambitionen är att kunna dansa på en spelmansstämma, exempelvis Ransäter. Ur detta perspektiv är föreningsformen folkdanslag ointressanta. I föreningssammanhang krävs mer engagemang och större närvaro än att komma några få gånger. Ett av folkdanslagens syften är också att dansa samma dans flera gånger, att nöta och att öva. För att möta ungdomars krav och syften med sin folkliga dans måste dansföreningarna gå dessa önskemål till mötes.

En fråga för föreningarna blir därför: varför ska man vara medlem – är det för den sociala samvarons skull eller för att levandegöra och sprida folkmusik och dans? För den som är intresserad av folkmusik och dans och vill dansa och spela men inte engagera sig i en förening finns andra alternativ. Det finns ett intresse för folkmusik och dans i Sverige, vilket inte minst syns genom antalet spelmansstämmor, festivaler och folkmusikföreningars aktiviteter runt om i landet. En kritik som informanterna tar upp gentemot Folkdansringen och SSR är att såväl

medlemmarna som organisationen är fixerad vid det egna medlemsantalet och inte ser till hela genren. Genom att den egna organisationen har ett stagnerande eller vikande medlemsantal tar man det gärna som ett tecken på att intresset svalnar för folkmusik och dans. Istället kan förhållandet vara det motsatta, att det finns ett ökande intresse för dans- och musikgenren som märks i första hand genom ett ökande stämмо- och festivaldeltagarantal. För att få en ökad aktivitet inom föreningsrörelsen, alltså SSR eller Folkdansringen, måste de alltså erbjuda något utöver det man får genom stämmor, festivaler eller folkmusikföreningar. Mervärdet kan vara allt från att få en kontinuerlig social samvaro till en repertoarbredd som är svår att få i andra sammanhang. För detta behöver föreningarna tydligare kommunicera mervärdet, både internt och externt.

Om det finns en problematik kring och ett vikande intresse för att engagera sig i föreningsrörelsen i form av folkdans- och spelmannslag finns en annan problematik kring den föreningsform som bedrivs av folkmusikföreningar. Här finns i regel ett mindre antal personer som står för merparten av arbetet. Föreningens aktiviteter vänder sig också utåt mot en allmänhet. Om det i folkdans- och spelmannslag finns en stor interaktion mellan medlemmar, föreningsaktivitet och styrelse finns vanligtvis en betydligt mindre sådan inom folkmusikföreningar. Medlemmarna är i första hand intresserade av själva verksamheten, inte att själva engagera sig. Det kan leda till att det blir svårt att bedriva en kontinuerlig verksamhet genom att få ställer upp och göra själva grundjobbet för att verksamheten ska kunna existera. En av informanterna berättar, och jämför med hur det är i tangovärlden, där hon också är engagerad:

Det bygger på att många hjälps åt, är engagerade och ställer upp. Det vet jag hur det är på folkmusikkaféet, det är ganska svårt att få folk som lägger sin fredag på att jobba där ideellt. Medan i tangovärlden är det mycket mer individualistisk och där är det nån som förmodligen tjänar lite på varje kväll men förmodligen gör det, det är ändå väldigt billigt.

Föreningsformen sätter nästa hämsko på verksamheten, och kan leda till en ond cirkel. Verksamheten förutsätter frivilliga krafter men det är svårt att få dessa. Därmed blir det svårt att bedriva verksamheten – en aktivitet som många är intresserade av som utövare men alltså få vill engagera sig i för att få till en musik- och danskväll.

Organisationsperspektivet – makroperspektivet

Diskussionen och åsikterna kring organisation är nära knutet till dess uppbyggnad i lokal- eller distriktsföreningar. Likaväl som det finns för- och nackdelar gentemot föreningsformen som sådan finns det synpunkter om organisationen och dess aktivitet respektive icke-aktivitet.

En av styrkorna med en organisation är dess kontaktytor mot en omvärld. Kontaktytorna är dels mot politiker och tjänstemän inom stat och departement, dels ut i samhället mot exempelvis utbildningsväsende och allmänhet. Genom att ha en stor medlemskader bakom sig blir det en större kraft bakom för att driva ideologiska frågor utifrån organisationens idéburna bas.

En annan styrka med en organisation är dess varaktighet och kontinuitet. Men på samma gång som det är en fördel är det också en svaghet i dess trögrörlighet. Organisationer har precis som människor en livscykel (Leopold 2006).¹² De föds, utvecklas, konsolideras och åldras. En ung rörelse är i en expansionsfas, där energin är riktad till att främja och sprida idén. Många av folkrörelseföreningar, dit såväl SSR som Folkdansringen kan räknas, finns däremot i den åldrande fasen. Ålderdomen kännetecknas bland annat av att de

- inte längre kan anpassa sig till en omvärld
- inte längre kan påverkas av sina nuvarande och potentiella medlemmar
- inte känner av hur samhället har förändrats utan fortsätter att arbeta med förlegade behov och mål.

En åldrande organisation har också starka tendenser att bli stel och byråkratisk.

Dessa faktorer som hör ihop med en åldrande och stagnerande organisation kommer fram i intervjuerna. Kritiken är att organisationen mer pratar om administration och byråkrati än om hur verksamheten ska utvecklas och drivas vidare. Konsekvenserna blir att de driftiga och engagerade, främst unga medlemmarna inte längre ser organisationen som intressant utan lämnar den efter att ha varit aktiva ett antal år. En annan kritik som lyfts fram är den ledarutbildning – eller snarare brist på ledarutbildning – som finns inom organisationen, något jag återkommer till i avsnittet Utvecklingsmöjligheter.

Frågan om medlemskap är viktig även i ett övergripande organisationsperspektiv. I ett makroperspektiv berör frågan huruvida föreningen, spelmans- eller dansgruppen man är med i ska ansluta sig till en riksorganisation. Även dess motsatt är minst lika aktuell: huruvida föreningen ska välja att gå ur den organisation den varit ansluten till eller stanna kvar. Frågeställningarna belyser kärnfrågan: vad man får ut av ett medlemskap? Vad ger det för mervärde? Representanter från organisationerna själva påtalar medlemstidning, försäkring och kursverksamhet. Men är det tillräckligt hållbara argument för medlemsföreningarna eller för de enskilda medlemmarna? Kursverksamhet återfinns lika gärna utanför organisationerna – kanske ibland till och med bättre än inom. Kring tidningarna riktas kritik att de inte är tillräckligt attraktiva eller läsvärda. Huruvida försäkringen i sig är ett tillräckligt intressant argument råder det delade meningar om. Försäkringen framhävs gärna av styrelserepresentanter oavsett nivå, medlemmarna själva är mer frågande om det är en anledning till medlemskap. Riksstyrelserna skulle i detta fall behöva förbättra sina argument för att föreningarna och medlemmarna ska förstå fördelarna med försäkringarna.

Ett mervärde skulle vara att organisationerna tydligare och med starkare framtoning driver för rörelsen viktiga idéburna frågor samt agerar som en röst och utgör en motpart gentemot politiker, beslutsfattare, myndigheter, utbildningsväsende, allmänhet, etc. Den frågan berörs inte av riksstyrelserna men väl av medlemmar:

---

¹² Leopold 2006, s 26

Vi behöver organisationer som företräder oss gentemot myndigheter, som kanske organisera, vi har instrumentförsäkringar och en del såna saker. SSR skulle kunna spela en större roll, tror jag, än vad de gör när det gäller att driva så att säga kulturyttringens plats i det svenska samhället. Dom organiserar träffar, kurser och spelmansstämmor etc. Rent musikaliskt tillför de ingenting. Det är bara att konstatera.

I detta fall skulle det vara än mer positivt om riksorganisationerna tillsammans drev gemensamma frågor mot tredje part. En styrka är att organisationerna i sig SSR, RFoD och Folkdansringen, har samma övergripande intresse i folkmusik och -dans. En annan styrka skulle kunna vara att några få personer driver dessa gemensamma frågor. Det är svårt att driva viktiga övergripande frågor på ett kraftfullt sätt till en omvärld när en hög grad av arbetet på riksnivå bedrivs på fritid- och/eller deltidbasis. Går organisationerna samman finns också större möjligheter till anställningar.

Medlemskap och ålderssammansättning

Tanken med föreningskap är att gå samman och göra saker tillsammans. Det kan vara att driva en sakfråga eller att utöva ett intresse man är road av. I föreningstanken ligger också att sprida intresset vidare till andra människor. I diskussionerna i intervjuerna kring medlemskap, anslutning till förening, åldersfördelning etc framträder en diskrepans kring dessa frågor.

Inom både SSR och Svenska Folkdansringen finns ett minskande medlemstal och höjd medelålder. Inom Folkdansringen, som har en tydlig statistik gentemot sina medlemsföreningar, kan man se två trender. En av trenderna är att föreningsantalet minskar. Det beror i sig på två olika anledningar. En orsak är att föreningar läggs ner för är det är för få medlemmar kvar – och i vissa fall kanske också för gamla – för att en verksamhet kan bedrivas. Den andra orsaken är att föreningen har valt att gå ur organisationen, bl a för att de inte anser att de får ut motsvarande mot vad avgiften till distrikt och riks kostar varje år. Den andra trenden till minskat medlemsantal är att det finns för litet tillskott av nya medlemmar samtidigt som många medlemmar dör bort. Det får till följd en stigande medelålder inom föreningarna. Denna sista orsak till hög medelålder ser man även inom SSR. En av informanterna inom SSR säger:

Det tragiska eller trista är att medelåldern ökar med ett år för varje år. För det är dåligt med återväxt på ungdom. Det är något jag engagerat mig i, försöka fixa och dona så vi får lite ungdomar till oss. Utan dom dör vi sotdöden.

För medlemmar inom organisationerna är föreningstanken så djupt rotad att man inte kan tänka sig något alternativ – och ser heller inte något annat perspektiv. De föreningsaktiva personer jag intervjuat är också djupt engagerade i sin förening och organisation, vilket gör att det inte är konstigt att de säger som de gör.

Men i intervjuerna framträder även en annan bild. De unga informanterna ställer sig frågan om föreningsverksamheten är den allenarådande formen. De ser i hög grad andra alternativ. De är också mer aktiva i folkmusik- och -dansaktiviteter som finns utanför SSR:s och Folkdansringens föreningsram. De unga åker mer på stämmor och festivaler, är mer delaktiga i danshus och folkmusikkaféer. De äldre är i stort sett mest knutna till sin förening och de aktiviteter som görs inom föreningen eller organisationen (se även Nilsson 2009). En stor skiljelinje mellan unga och äldre är alltså förhållandet till föreningstanken och föreningsformen i sig. I det förra avsnittet tog jag upp det faktum att ungdomar är ointresserade av att gå in i en föreningsrörelse. Det är själva grundidén, föreningsformen med ett stadigvarande medlemskap, som de förkastar. Däremot är de i allra högsta grad intresserade av folkmusik- och dansaktiviteter. En av de unga informanterna uttrycker det på följande sätt:

Min uppfattning är att det är vanligt att unga människor börjar dansa på ställen som Allégården och åker på stämmor och festivaler och gå sådana kortkurser, snarare än att ge sig in i ett folkdanslag. Det kanske inte bara har med folkdanslagets pedagogik och repertoar att göra utan det kan också ha att göra att man inte vill binda sig i en förening och inte göra en grej varje vecka eller så.

För att göra en mycket generell tolkning: äldre personer ser föreningsformen som den primära, unga människor ser den som ett sista alternativ – om den ens finns i sinnevärlden.

Men problematiken är egentligen större än så. Som föreningsmänniska är man så fokuserad vad som sker i den egna föreningen (spelmanslaget och/eller folkdanslaget) eller möjligtvis den egna organisationen att man inte lyfter blicken och ser helheten:

Det finns en okunskap mellan de olika världarna inom folkmusikvärlden i stort. Mellan, om man ska hårdra det, Folkdansringsvärlden, den världen som kanske Allégården representerar, och spelmanslagen. Att det finns en okunskap om varandras verksamhet och vad dom andra gör. Så att ett spelmanslag kan sitta och beklaga sig över att det inte finns några ungdomar och att allting dör. Man kan gå till Allégården eller Stallet eller bara hem till nån som ordnar en spel- eller danskväll och där kanske sitter massor med ungdomar och de kanske spelar samma låtar på samma sätt. Och de har ingen aning om att det finns ett spelmanslag, och spelmanslaget vet inte om att ungdomarna finns.

Det finns alltså ett stort intresse av folkmusik- och dans bland den yngre generationen, på samma sätt som det finns hos en äldre generation. Generellt kan sägas att varje åldersgrupp föredrar sin egen ungdomsmusik och -dans. Valet av musik är ett sätt där generationstillhörigheten avspeglas (Nilsson 1998). På folkmusiksidan innebär det att en yngre åldersgrupp föredrar i hög grad polska, äldre mer av gammaldans och den dans som finns i folkdanslag (Nilsson 2009). Detta exemplifieras i mitt material när en av informanterna berättar om hur hon i sitt spelmanslag upplevt hur övningskvällarna domineras av polskor och slängpolskor medan det på danskvällar där spelmanslaget är engagerat spelas överlag schottisar, valser och polkor, mer sällan polskor.

Det är med andra ord olika repertoar på övningskvällarna och på danskvällarna. Informantens slutsats är att musikerna, som i stor utsträckning utgörs av äldre personer, spelar den musik de lärde sig som unga. Det är alltså ungdomens musik – i form av spelmännens ungdomsmusik – som är framträdande på dansspelningarna. Intervjupersonens tolkning är att det dels är musikernas favoritlåtar, dvs de låtar de lärde sig i början av sin spelmanskarriär, de spelar, dels är den repertoar de kan bäst. En tredje orsak kan vara, som inte nämns av informanten, är att dansarna är äldre och av samma generation som musikerna, därmed förväntar de sig mer av gammaldans på danskvällarna, inte polskedans. Oavsett anledning framträder ändå det faktum att spelmanslaget har olika repertoar på övningar respektive på spelningar.

Det finns som sagt ett stort musik- och dansintresse bland yngre personer vilket alltså de äldre, föreningsaktiva människorna, inte känner till. De äldre fokuserar istället på sin organisations medlemstal. Medlemstalet används också som ett mått på hur väl organisationen lyckas. Ett ökande medlemstal är positivt, ett minskande är negativt. Det visas inte minst genom att medlemstalet betonas på årsmöten och förbundsstämmor inom respektive organisation.¹³ Diskussionen kring medlemstal och svårigheten att behålla sina medlemmar är enligt Leopold (2006) ingen ny diskussion utan varit på agendan inom föreningslivet sedan 1940-talet.¹⁴

Lösningen att vända den negativa medlemstrenden är – som de äldre föreningsaktiva ser det – att få in unga människor i organisationen. Inte att ändra på verksamheten.

Det finns med andra ord en stor fokusering på ålder. I den lösning som också förs fram betonas att bara man lyckas värva unga medlemmar är problemet löst. Det medför att det anordnas aktiviteter som riktas till unga människor. De mest tydliga exemplen finns inom SSR och landskapsförbunden. De arrangerar kursverksamhet för ungdomar för att på det sättet locka till bl a ett medlemskap.¹⁵

När föreningar och organisationerna i så hög grad betonar avsaknaden av en eller några få åldersgrupper har man glömt bort det faktum att varje generation söker sig till jämnåriga.¹⁶ En av de unga informanterna berättar om en danstillställning med i huvudsak pensionärer.

---

¹³ En av informanterna säger: ”På alla ordförandekonferenser, på alla stämmor så frågar man och meddelar hur medlemstalet är. ’Vi har tappat så och så många!’ Det är inte bra att säga så. Det är bättre att säga att det är oförändrat eller något lägre. Man ska inte säga att man har tappat medlemmar. Men man pratar hela tiden om sitt medlemstal. En organisation kan leva på många medlemmar och den kan leva på få.”

¹⁴ Leopold 2006, s 17. Han menar vidare att svårigheten att behålla och aktivera sina medlemmar kanske inte första han är en kris utan ett normal tillstånd. Det finns cykler i en organisation men säger samtidigt att om medlemstalet är konstant nedåtgående trots alla ansträngningar som görs är det något grundläggande fel med organisationen, ansträngningarna eller ledarskapet.

¹⁵ Det viktigaste motivet till kursverksamheten är att få unga människor intresserade av folkmusik, vilket också betonas av informanterna.

¹⁶ Mats Nilsson diskuterar åldersfördelningen på dansgolvet och menar att såväl yngre, medelålders som äldre personer föredrar danssammanhang där den egna åldergruppen dominerar (1998, s 61).

En gång gick på gammaldans i Statsparken, en massa pensionärer och jag. De var jättevälkomnande och trevliga, bra dansare också. Men förfärlig musik. Men stannade inta kvar. Ingen jag kände på förhand, alla var äldre, de flesta kom i par.

Ålder spelade roll där.

Jag tycker det är roligt med blandade åldrar. Jag vill inte stå för blandningen ensam, så att säga.

Verksamheten passade inte henne. En av orsakerna var ålder – hon var ensam i sin åldersgrupp. Andra orsaker var att hon kom ensam utan partner samt att hon tyckte musiken var för dålig.

Ålderssammansättningen och -dominansen inom en verksamhet är betydelsefull. Är det för stor dominans av en åldersgrupp i en förening eller verksamhet finns risk att de som inte tillhör den dominerande åldersgruppen söker sig till liknande verksamhet där fler jämnåriga finns. Eller så slutar de helt och hållet.

Ett återkommande tema är alltså att få fler unga människor till föreningsaktiviteterna. Som om det skulle vara det enda saliggörande. Nu finns det unga medlemmar, dvs tonåringar och unga vuxna, i föreningarna liksom det finns äldre medlemmar. Däremot, påpekar några av informanterna, saknas medlemmar i åldersgruppen 30-50 år. De frågar sig också varför organisationerna betonar just unga människor. Spörsmålet om medlemstal och nya medlemmar borde vara större än att enbart framhålla en begränsad åldersgrupp.

Det är väldigt mycket fokuserat på ungdomar. Att ungdomar ska lösa allting.

Ja. Jag tycker det är problematiskt. Varför är det ingen som säger, ”ni som är mellan 30-40 år varför är inte ni med?” ”Vad ska vi göra för att ni ska komma med?” Eller här har vi en jättestor pensionärsgrupp som är jättepigg och kommer vara jättepigga i 30 år, varför ska vi inte satsa på dem?

Sen tror jag, man har stirrat sig blind på ungdomar i 30 år. Vilket är helt fel. Det som Folkdansringen saknar är inte ungdomar, eller det gör man också. Men det finns ingen organisation som har en massa folk i 25-års åldern, inte fotbollslag heller. I Folkdansringen saknas de mellan 35 och 50. Där är ett hål. Å andra sidan, det är där vi har en marknad. Alla de småbarnsföräldrar som måste hitta tillbaks till varandra. Där har folkdanslagen en möjlighet.

En av de mest föreningsaktiva grupperna är medelålders personer som har aktiva barn inom föreningslivet, främst idrottsrörelsen. Det är föräldrar som på olika sätt stöttar sina barns verksamhet, bl a som tränare Även om de är den mest föreningsaktiva gruppen kanske de inte finns inom folkmusik och -dansorganisationerna i så stor omfattning som många skulle önska. Här finns en utmaning att aktivera dessa föräldrar, som en av de citerade informanterna också säger. Ett sätt kan vara att få igång en föräldrar-barnverksamhet. Ett annat sätt är att erbjuda dans- eller musikverksamhet för de vuxna som kombineras med separat barnverksamhet.

Ser man till folkmusik- och -dansgenren i stort finns alla åldersgrupper representerade. Det finns aktiva, engagerade människor i all verksamhet, allt från knatte- upp till senioraktiviteter. Men varje förening och organisation är så fokuserad på vad som görs inom det egna verksamhetsområdet, inom sin egen rörelse och ser inte till genren i stort. Om föreningsverksamheten till stor del domineras av en äldre medlemskader finns det mängder av unga människor i andra delar och aktiviteter inom genren, inom en mer ”fri” utövande verksamhet. Det syns inte minst på de stora spelmansstämorna där ungdomarna är i majoritet. Denna bild bekräftas också av Mats Nilsson (2009). Av de som dansar polska idag återfinns de äldre polskedansarna i större utsträckning inom folkdanslag och liknande föreningar. De yngre polskedansarna, de Nilsson benämner folkmusikfolket, utövar sitt dans- och musikintresse i hög grad utanför föreningarna.

När man talar om vilka som är aktiva inom folkmusik och -dansgenren bör man se till helheten, inte till varje enskild ingående del inom verksamhetsfältet. Här gäller att en vidsynthet och ett öppet och tillåtande klimat finns såväl inom och mellan föreningarna som mellan organisationerna. Föreningsmänniskorna ser i första hand den verksamhet som finns inom sin egen del av föreningsrörelsen, inom SSR och Folkdansringen. Den verksamhet som arrangeras av folkmusikföreningar är inte givet att föreningsmänniskorna känner till, troligen för att de själva inte är aktiva och delaktiga i den verksamhetsformen. Än mindre känner man till den verksamhet som finns inom studieförbunden. Det är även en generationsfråga, de yngre är i högre grad verksamma i den ”fria” utövarformen, de äldre i den mer ledarstyrda och föreningsdominerande formen. Här finns en stor uppgift för organisationerna på såväl riks- som regional nivå att tillsammans visa på den bredd som finns inom svensk folkmusik och dans. Det förutsätter också att de enskilda föreningarna/spelmanslagen inom ett snävare geografiskt område också ser till helheten, inte enbart vad som görs inom den egna föreningen. Ser man hela verksamhetsbredden ser man också alla de människor som sysslar med musik och dans samt variationen på verksamhetsformerna. Får man kunskap om bredden finns också större möjlighet för den enskilde personen att vandra mellan olika föreningar och verksamhetsformer för att hitta något som passar just mig. Här måste till en bättre samsyn och framför allt ett bättre samarbete. Jag återkommer till detta i avsnittet om Samarbete.

Ingångar till folkmusik och dans

Det finns flera ingångar till hur man lär sig spela eller dansa. Förutsättningarna skiljer sig åt mellan barn/ungdom och vuxna liksom ingångarna är olika för musik respektive dans.

På musiksidan är kommunala musikskolor och kulturskolor viktig rekryteringsbas för barn och ungdom. Det är där man lär sig sitt instrument. Även om de inte spelar folkmusik inom kulturskolan kan man där få information om musikläger och kurser. För vuxna ser situationen något annorlunda ut. En ingång kan vara att de redan kan spela ett instrument och vill börja spela folkmusik. En annan att de dansar och vill börja spela.

SSR och dess landskapsförbund talar sig gärna varma för att ha en kurs- och lägerverksamhet för barn och ungdomar. Genom att ungdomsverksamheten dominerar i samtalen jag för med såväl SSR:s riksstyrelse som representanter för landskapsförbunden får jag intrycket av att de ser denna verksamhet som den enda rekryteringsbasen för att rekrytera nya personer till genren. Men även vuxna är en viktig intressentgrupp. Vuxna har i regel redan ett intresse för genren, alltså är de mer lätta att motivera till fortsättning. För personer som redan kan spela ett instrument är det viktigt att ha kurs- och musikundervisning baserat på repertoar. För personer som är nybörjare på ett instrument behövs även instrumentundervisning tillsammans med repertoarundervisning.

Oavsett ålder och ingång och om man kan spela ett instrument eller inte är alltså kursverksamhet en viktig basverksamhet. Och det oavsett om verksamheten bedrivs inom SSR:s eller någon av landskapsförbundens regi eller i ett studieförbunds. Om man ser enbart till kurs- och lägerverksamhet för ungdomar behövs ett tillräckligt stort underlag för att den verksamheten ska kunna bedrivas. Kanske ska den därför begränsas till några få platser inom ett landskap. Eller att flera landskapsförbund går samman och har gemensam kurs- och lägerverksamhet.

På danssidan har folkdanslagen varit viktiga för informanternas danskunnande. Samtliga informanter har lärt sig dansa via folkdanslag, några via barnlaget andra som vuxna. Däremot är det inte givet att de idag är medlemmar i ett folkdanslag. Har man börjat dansa som barn är det i regel föräldrarnas intresse som lett till barnens dansverksamhet. Har man börjat som vuxen är det av eget intresse man sökt sig till en dansförening. En annan ingång till dans sker via ett musikintresse. Antingen att man spelar folkmusik och vill börja dansa eller att man åker på spelmansstämmor, besöker danshus/folkmusikkaféer eller andra öppna tillställningar med folkmusik och dans och därmed också vill kunna dansa.

På danssidan finns inte en lika tydlig rekryteringsbas för ungdomar som det finns på musiksidan i form av kommunala musik- eller kulturskolor. För de yngre åldersgrupperna kan folkdanslagens barn- och ungdomsverksamhet vara en ingång men ju högre upp i åldrarna man kommer ju viktigare blir kursverksamheten som rekryteringsinstrument. Dansverksamheten ser också olika ut i folkdanslag respektive i den mer fria verksamheten, dit jag räknar dansarrangemang anordnade av folkmusikföreningar eller dans på spelmansstämmor. Det innebär att kursverksamheten måste skilja sig åt utifrån åldersgrupp, dansverksamhet och dansinriktning. Denna åtskillnad kan man säga finns idag genom att kursens huvudman anordnar kursverksamhet baserad på den egna verksamheten. Kurserna kan ha olika innehåll, syfte och mål beroende på om det är ett folkdanslag, ett studieförbund eller en folkmusikförening som är kursanordnare.

Musik och dans är en helhet, därför kan det vara värt att dessa två enheter hålls sammans genom att musik- respektive dansdeltagarna får pröva på varandras gebit. Det är därför önskvärt att musik- respektive dansinslag finns med på de längre kurserna eller vid lägerverksamheten. På musikkurser ska man kunna få pröva på att dansa, vid danskurser att få spela eller tralla till dans. Ett annat sätt att se dans och musik som en helhet är att ha gemensamma dans- och musikkurser eller lägerverksamhet för ungdomar. Även om musiken är det dominerande inslaget under en veckokurs skulle man kunna bjuda in enbart dansare till några av dagarna. Det är dels för att få

känna att många är intresserade och kunna knyta kontakter, dels att stimulera både musiker och dansare till fortsatt verksamhet inom branschen.

Utvecklingsmöjligheter

Efter att man lärt sig grunderna finns många gånger en önskan till vidareutveckling. I detta avsnitt kommer jag att diskutera olika utvecklingsmöjligheter som finns inom amatörverksamheten och som tagits upp i intervjuerna.

Utveckling inom spel- eller dansgruppen

En fördel med spelmans- och folkdanslag är den inneboende möjligheten som finns till utveckling i den ordinarie verksamheten. Det är det regelbundna, kanske veckovisa, övandet inom gruppen, som är positivt. Även om utvecklingstakten är långsam kan ändå sägas att personen vanligtvis inte går bakåt i sin utveckling. En annan utvecklingsmöjlighet som finns med ett lag eller grupp är relaterat till de framträdande som laget kan ha. I samband med övningen/träningen kan koncentrationen och intensiteten i höjas någon grad och därmed en möjlighet att prestera bättre än vad man vanligtvis gör. I intervjuerna tar en dansare upp fördelen med verksamheten inom ett folkdans-/spelmanslag och den inneboende möjligheten som finns till utveckling. Som motsats nämns dansverksamheten inom danshus/folkmusikkaféer. Skillnaden är, menar informanten, att inom spel- och danslagen finns chans att skapa och därmed utvecklas medan man på ett danshus finns möjlighet att enbart dansa, dvs att underhålla den nivå där man är. En annan dansare ser däremot visst utvecklingsmöjligheter inom den verksamhet som danshus erbjuder men det kräver en medvetenhet av att ”latcha” och pröva nya saker.

Här framträder med all tydlighet att folkdans i mycket bygger på tvåsamheten. Man måste vara minst två för att en dans ska komma tillstånd. Inom musik är det mer av individuell utveckling på sitt instrument. Inom dans är man beroende av ett danssammanhang och av en partner. För att utvecklas underlättar det om man har en partner på samma eller högre nivå som en själv. Är inte partnern intresserad till vidareutveckling eller om man inte har någon partner är det svårt att komma vidare själv. Det är ur denna aspekt en fördel med en stadigvarande gruppering. Även på musiksidan är det fördel att finnas inom en grupp. Genom att finnas i ett musikaliskt sammanhang blir man sporrade och dras med när övriga övar.

En möjlighet till utveckling är att bilda mindre grupperingar och konstellationer inom laget. Ett sätt är att ha flera olika grupper. De kan vara baserade på ålder (ex barn- ungdomsgrupper) eller färdigheter (nybörjare- eller mer avancerad grupp). Frågan är hur vanligt det är att ha flera olika grupper inom samma åldersspann? Att ha en nybörjargrupp och en sk huvudgrupp, som hållit på längre, är tämligen vanligt. Men frågan är om har en parallell gruppering vid sidan om huvudgruppen, en grupp som vill göra mer riktade eller avancerade saker än vad som görs i huvudgruppen. En av musikerna berättade hur det i hennes första spelmanslag bildades olika konstellationer. Förutom hela laget där alla medlemmar spelade tillsammans uppstod en grupp

bestående enbart av de yngre medlemmarna och en gruppering med företrädelsevis ett instrument, exempelvis nyckelharpa. Från ett av svaren på enkäterna i Spelmanen nämner uppgiftslämnare hur de i spelmannslaget medvetet arbetar med utvecklingsmöjligheter för medlemmarna genom att de duktiga bildar smågrupper som spelar utanför laget. De får spela andrastämmor, göra egna låtar, får möjlighet att leda laget vid vissa spelningar eller göra solosatser, ”så att alla ska känna lagom utmaningsnivå hela tiden”. Detta är, skriver uppgiftslämnaren vidare, en fortlöpande diskussion och de letar ständigt nya och andra former för utveckling.

Även på danssidan lyfts i intervjuerna fram att sådana mindre parallella grupper finns vid sidan om huvudgruppen. Det kan vara grupper som uppstår inför någon särskild uppvisning eller utlandsresa eller en mer varaktig grupp som dansar sådant som inte är möjligt i huvudgruppen, exempelvis enbart polskor eller historiska danser. Orsaker till att grupper uppstår kan vara att få bättre egna utvecklingsmöjligheter. Men detta behöver inte kommuniceras utåt utan endast vara underförstått. Detta gäller såväl dans- som musiksidan. En informant berättar beträffande ett danslag:

Finns det andra typer av vidareutveckling? Jag har varit med i en grupp som jobbat för dansuppvisningar.

Finns det embryo till sådant? Att bli mer duktig i sitt dansande eller spelande?

Ja, det finns det. Det är det vi använder söndagarna till. Om vi har inför midsommar och jag har den gruppen och det är träning som gäller så säger jag att då kommer man. Egen begravning möjligtvis... Jag är ganska så tuff. Då ser man ju, det finns folk som verkligen vill bli bättre, som vill veta var kroppen är när man står så. Men det är bara på den nivån när vi ska göra en utlandsresa eller så. Det finns annars inte underlag för att hålla en sån grupp.

Hur många är intresserade att ha en högre ambition?

Max 10 personer. I föreningen är vi 300.

Att ha parallella grupper till huvudgruppen kan vara svårt, det gäller både på dans- och musiksidan. Förutom att det kan vara ett för lågt eller ojämnt intresse för att bilda nya konstellationer finns andra problem. Informanterna kommer här osökt in på de interna konflikter som mindre grupper inom den ordinarie gruppen kan orsaka. De nämner avundsjuka, ett hierarkiskt tänkesätt inom och mellan grupperna samt rädslan att den parallella gruppen kan bryta sig ur och bilda egen, självständig grupp. Om svårigheten med flera grupper inom ett lag/förening beror på att få har en högre ambition än vad merparten av dans-/speldeltagarna har eller om de som trots allt har en högre ambitionsnivå inte vill medge detta då man vet eller är rädd för att det leder till konflikt får vara osagt. Jag går inte ytterligare in på de konflikter som beskrivits i intervjuerna utan konstaterar endast att det inte är ovanligt med konflikter när det finns parallella grupperingar eller olika ambitionsnivåer inom en förening.

Däremot vill jag lyfta fram hur både lätt och svårt det är med egen utveckling när man befinner sig i ett socialt sammanhang. Å ena sidan utvecklas man genom att delta i en ordinarie

verksamhet med regelbunden övning. Å andra sidan kan man sällan bli bättre än vad gruppen tillåter en att bli. I en spel-/dansgrupp är gruppens svagaste länk den som har minst tekniskt kunnande eller lägst ambitionsnivå. Föreningstanken är ju, som vi alla vet, att alla ska få vara med på sina egna förutsättningar. Det sociala sammanhanget sätter därmed käppar i hjulet för den som har högre mål än vad majoriteten har.

För den person som inte finns i ett föreningssammanhang, i ett folkdans- eller spelmanslag, finns andra svårigheter. En av de intervjuade dansarna berättar att hon gärna skulle vara med i en dansgrupp som har högre ambitions- och träningsnivå än vad vanligtvis ett folkdanslag har. Svårigheten är att hitta personer som har samma intresse och önskan. Motsvarande önskan kan finnas även på musiksidan. Ett citat:

Jag skulle vilja ha mer utmaningar. Folk som prövar nya saker, att få dansa med folk som testat nytt och som inspirerar i det. Om jag testat nya saker, att de hänger på.

För att möta den högre motivations- och ambitionsnivå som finns skulle det vara önskvärt, som jag ser det, att spel- och dansorganisationerna på exempelvis distrikts-/landskaps-/regionnivå tillsammans tar initiativ till grupperingar som har uttalat samma ambitioner. Det är viktigt att en utvecklingsmöjlighet finns inom folkmusik- och dansverksamheten på amatörnivå. Om den inte finns kan det leda till att de som har högre en ambition slutar eftersom det inte finns plats för dem i den ordinarie verksamheten inom lokalföreningen. Den inre motiveringen och lustuppfyllelsen, som ibland kallas flow, måste få ett utrymme. Hans-Erik Olsson (2004) formulerar det på följande sätt:

Flow uppnår vi när övningen varken är för svår eller för enkel. Är den för svår blir vi lätt rädda eller ängsliga, då är också risken stor att vi misslyckas. Är den för enkel blir vi uttråkade och slutar av det skälet.¹⁷

Tävlingar

Ett sätt att sporra till utveckling är tävlingar. Det finns exempelvis nordiska tävlingar i folkmusik. På danssidan finns tävlingar i de övriga nordiska länderna i pardansande och scenframträdande. Tävlingar i pardans inspirerar paret till att bli duktigare. Här är det den tekniska färdigheten inom paret som premieras. Det är också den som det övas på inför nästa års tävling. Tävlings i uppvisning eller scenframförande betonar både det tekniska och sceniska utförandet. För många medlemmar i folkdanslagen är träningen inför en uppvisning är en motivation till den veckovisa övningen. Att då arbeta inför en tävling kan öka inspirationen än mer. Det kan vara en sporre till att utveckla gruppens dansande liksom det kan även vara en morot till att utveckla sitt eget dansande.

---

¹⁷ Olsson 2004, s 5

Privatlektioner

Ett sätt till vidareutveckling är att ta privatlektioner. I intervjuerna nämns privatlektioner såväl i samband med musik som med dans. Skillnaden är att inom musikutövandet är det en vanlig utvecklingsform medan det på danssidan är mer ovanligt. En av musikerna berättar hur privatlektioner för en inspirerande och duktig folkmusiker fick henne att fortsätta med folkmusiken. Hade hon inte fått dessa lektioner hade hon slutat spela. På danssidan är det mer ovanligt med privatlektioner. En dansare nämner att hon önskar att det fanns möjlighet att ta privatlektioner inom dans men vet inte vart hon skulle vända sig eller av vem det skulle vara. Hon har heller inte hört talas om att det förekommer. Även om det idag är ovanligt med privatlektioner inom dans skulle det vara en form för personlig utveckling som borde prövas. I detta sammanhang skulle riksorganisationerna kunna hjälpa till att förmedla kontakter till danslärare.

Kursverksamhet

Ett annat sätt att utvecklas i sitt spel eller sin dans är genom kursverksamhet. Att kurser är en viktig verksamhets- och utvecklingsform är det ingen tvekan om. Ett antal av informanterna påtalar särskilt att det är tack vare kurser, långa eller korta, som de eller någon i deras närhet fortsatt med folkmusik och -dans. Med kurser menas här kortare kurser om ett begränsat antal dagar eller antal gånger anordnade av föreningar eller organisationer, inte de längre kurser om en eller flera terminer som anordnas av folkhögskolor. Intervjupersonerna kommenterar i första hand kursinnehåll, kursnivå och kursform. Kursinnehåll och kursnivå går på sätt och vis hand i hand. De allra flesta kurser som ges är på grundnivå. Det efterfrågas därför kurser på en högre nivå för dem som vill gå vidare och utvecklas i sitt dansande. En av dansarna säger:

Jag skulle vilja ha lite mer kurser och workshop och sån som inte är på nybörjarnivå, som heller inte går ut på att lära sig polska från Ore, utan att det är kroppskänedom och teknik. Och som handlar om att hitta sväng och innerligen och musikalitet i dansen. Sånt finns lite i tangovärlden och sånt finns lite i Stockholm. /.../ Det är mer känslan att har man gått en danskurs så kan man dans sen. Det är i och för sig en härlig inställning men det saknas fortsättningsmöjligheter för nördarna.

Kurser på högre nivå, exempelvis som tar upp dansteknik och kroppskänedom, är alltså något som saknas. En viktig vidareutvecklingsmöjlighet är att ha kurser som behandlar andra delar i dansen eller musiken än enbart repertoar. Det kan vara som här nämns kurser i tekniska färdigheter, kurser i musik- och dansteori eller mer teoretiska kurser kring musik/dansetnologi.

Något som efterfrågas är en annan utformning av kurserna. Ett sätt är att inspireras från övriga dansvärlden. En av informanterna som även dansar tango berättar om den kursform –

eller snarare workshop – som kallas Praktika. Det är en form av kurs/workshop där man huvudsakligen tränar själv tillsammans med sin partner men där det finns en mentor som hjälp. Informanten berättar:

I tanton finns en typ av aktivitet som heter Praktika. Det är ett mellanting mellan kurs och utedanskväll. Ibland är det nån som instruerar lite men oftast är det att paret jobbar själva och ger varandra feedback. Sen finns det oftast nån mentor som man kan fråga. Sådant skulle vara jättebra att ha i folkdansen också. Dit kan ju alla nivåer komma och man lär sig och utvecklas utifrån sin nivå.

Informanten har en dröm att denna form av kurs/workshop även skulle finnas inom svensk folkdans.

Även kursverksamhet inom främst Folkdansringen vill informanterna belysa utifrån en kritisk reflektion. Även i detta sammanhang lyfts innehållet och nivån på kurserna fram. Överlag anser de att kursutbudet inte är lockande i sig, vilket inte minst visas genom få kursdeltagare. Någon ger som exempel den kurs som anordnades av danssektionen på riksnivå, som vände sig till ungdomar och kallades ”Våga dansa polska”. Den undran som ställs är till vem kursen egentligen riktades. Kanske vände sig rubriken till vuxna medlemmar som behöver få veta att polska inte är en svår dans. Att en kurs som speciellt vänder sig till ungdomar och som säger att polska inte är svårt visar snarare på den diskrepans som finns mellan den ungdomsverksamhet som finns inom dansorganisationen och den verksamhet som finns utanför. Ser man till hela folkmusik- och dansgenren är polskan som musik och dans en av de viktigaste – för att inte säga för ungdomar den viktigaste – inkörsporten och rekryteringen till hela genren, något som diskuteras vidare i *Dans – Polska på svenska* (Nilsson, 2009). För många ungdomar är polska både den första och enda folkdans de dansar och något de lär sig på någon av de stora spelmansstämorna. En annan synpunkt som framförs om kursen är att den inte borde vara en rikskurs utan snarare en förenings- eller möjligtvis en distriktskurs.

Vidare riktas kritik mot kursnivån överlag. Att ha kursverksamhet på förenings-, distrikts- respektive riksnivå kräver också, anser informanterna, att kursledarnas pedagogiska färdigheter motsvarar den nivå som anordnar kursen. Kurser på distriktsnivå ska pedagogiskt ligga på en högre nivå än vad föreningskurserna gör, likaså att rikskurserna ska vara på en än högre nivå. Kursinstruktörerna, oavsett om det är instruktör i dans eller annat ämne, ska även motsvara den nivå som anordnar kursen. Informanternas åsikt är att ledare med för låg kunskaps- och pedagogisk nivå engageras till rikskurserna. Det framförs även kritik att organisationen i för stor utsträckning använder sig enbart av internt folk, dvs personer som är verksamma som dansledare inom den egna organisationen. I alldeles för liten utsträckning används pedagoger utifrån. Eller som en av informanterna säger: ”man är alldeles för rädd att köpa in dyrare instruktörer”.

En tredje kritisk hållning som lyfts fram är att det saknas bra ledarutbildning. I den mån ledarutbildning finns är kritiken densamma – för låg nivå på kursen. Då några föreningar anser att det saknas tillräckligt bra ledarutbildningar och vidareutbildning för dansledare inom

organisationen har de tagit saken i egna händer och anordnar egna utbildningar. Förutom platser till de egna ledarna, eller andra intresserade föreningsmedlemmar, erbjuds några platser till utomstående. Att satsa på ledarutbildningar är A och O i en organisation. En av informanterna använder sig av uttrycket att man måste satsa 100 % för att få 20 % att verkligen bli kvar som ledare. Frånfallet är stort därför måste man också satsa brett.

Den kritik jag här framfört riktar sig i första hand till kursverksamheten i dans inom eller utanför Folkdansringen. Informanter knutna till SSR riktar inte kritik på samma sätt gentemot kursverksamheten i musik inom eller utanför sin organisation. Som jag ser det finns tre olika förklaringsgrunder. En första orsak är hur organisationerna är uppbyggda och strukturerade. Folkdansringen är uppbyggd som en klar pyramid med lokalavdelningar, distrikt på mellannivå och en övergripande riksnivå. På alla tre nivåerna finns sektioner inom dans, musik, barn/ungdom, slöjd och dräkt, som alltså kan ordna kursverksamhet. Inom organisationen finns även en stor kännedom om vad som görs på de olika nivåerna. SSR har däremot en mer otydlig organisation. Även om det i en betydelse finns lokalföreningar, dvs de enskilda spelmanslagen, en distriktsnivå genom landskapsförbunden och en riksnivå i form av SSR, är den inte lika transparent som jag upplever Folkdansringens organisation är. Inom SSR känner man till det som görs inom sitt spelmanslag eller sitt landskapsförbund men inte riktigt vad som görs i övriga landet eller på riksnivå. Det är i alla fall den uppfattningen jag får i intervjuerna.

En andra orsak kan vara att den problematik som är en viktig knut inom dansverksamheten inte är lika påtaglig inom musikverksamheten. Det rör alltså frågan om kursledarna. På musiksidan är kursledarfrågan på sätt och vist löst genom att duktiga pedagoger engageras. Det kan finnas två orsaker till detta: a) den högre utbildningen på musiksidan har funnits i många år och det är dessa personer som i stor utsträckning anlitas att vara kursinstruktörer, b) de utbildade pedagogerna/professionella musikerna finns inom organisationen och det är också de som i många fall ansvarar för kursverksamheten. I nästa avsnitt kommer jag tillbaka till denna fråga med en fördjupad diskussion.

En tredje orsak kan vara att de musiker jag intervjuat inte har behov av den typ av kurser som informanterna på danssidan tar upp. Förklaringen kan vara att musikerna har skaffat sig den förkovran de efterfrågat på egen hand utanför organisationen. Då utbildningsmöjligheterna är bättre tillgodosedda av samhället på musiksidan, allt från kommunala musikskolan och kulturskolan, över gymnasieskolan, folkhögskolor till högre utbildning, än vad den är på danssidan finns också större möjligheter till egen förkovran utanför organisationen.¹⁸ Folkdansverksamheten måste vidare utbilda sina egna ledare i högre utsträckning än vad som är fallet på folkmusiksidan. På musiksidan sköts den utbildningen av andra samhällsinstanter.

Att det finns utvecklingsmöjligheter inom eller utanför organisationerna är en förutsättning för att verksamheten ska finnas kvar men också att utvecklas. En informant sammanfattar denna

---

¹⁸ Naturligtvis finns en diskussion om hur väl utbildningsväsendet tillgodoser folkmusikgenren. Se vidare Pär Mobergs rapport *Utredning av status och behov för folke- och världsmusik/folke- och världsdans inom den svenska skolan* (2009).

symbios på ett bra sätt. Personen är själv dansare därför exemplet dans, men skulle lika gärna kunna exemplifieras från musikverksamheten:

Men sen när folk börjar dansa, och att de ska bli kvar, då handlar det om att verksamheten är tillräckligt bra. Verksamhet uppstår inte av sig självt, det krävs att ledaren är bra. För att ledaren ska vara bra krävs utbildning. Det är väldigt enkelt, anser jag.

Relationen utbildad – amatör

Inom amatörverksamheten är det, som nämndes inledningsvis, vanligt att professionella utövare finns sida vid sida med amatörer. Det finns heller ingen klar gränslinje mellan amatören och den professionelle utövaren. Överlappningar och interaktion mellan de två kategorierna finns hela tiden (Finnegan 2007). Inom folkmusik- och -dansverksamheten är interaktionen mer vanlig på musiksidan än på danssidan. Det kan vara i form av att den professionelle musikern är medlem i ett spelmansförbund, anlitas som kursinstruktör på kurser, framför en konsert tillsammans med en amatör eller ”buskspelar” tillsammans med och på samma villkor som amatörer på en spelmansstämma. I detta avsnitt kommer jag diskutera i vilken utsträckning utbildade och professionella musiker/dansare används inom verksamheten samt hur relation dem emellan kan se ut.

Professionella utövare inom kursverksamheten

I det förra avsnittet framkom att det är vanligt att professionella och/eller utbildade musiker engageras som kursinstruktörer inom spelmansrörelsen, på danssidan är det mer ovanligt. Jag vill här diskutera den skillnad som framträder i intervjuerna mellan utbildade pedagoger och amatörverksamheten inom danssidan.

Enligt Folkdansringens rikstyrelse används utbildade danspedagoger¹⁹ inom Folkdansringen men efter samtal med medlemmar framkommer en annan bild. Informanterna menar att danspedagogerna används sällan varken inom Folkdansringens kursverksamhet oavsett nivå eller som instruktörer hos ett Folkdanslag – bilden är snarare att de lyser med sin frånvaro. Danspedagogernas kunskaper används i mycket liten utsträckning inom organisationen är informanterna erfarenhet. Intervjupersoner utanför folkdanslagens organisation menar däremot att utbildade pedagoger anlitas som kursinstruktörer, och säger att ”pedagogerna är ute och ger workshop ibland, då sprider de också sina idéer”. Kanske är det så att båda bilderna egentligen avspeglar samma verklighet men uttrycks på olika sätt? Slår jag ihop beskrivningarna skulle bilden bli följande. Det händer att danspedagoger ger kurser och workshop för folkdansgenren i stort

---

¹⁹ Med danspedagog syftar jag här på de personer som gått på utbildningarna anordnade av Vaddö folkhögskola, Eric Sahlströmsinstitutet eller Danshögskolan, dvs de utbildningar i Sverige där pedagogik ingår i utbildningen.

men skulle kunna göra det i en högre grad än vad som idag är fallet. Det är också mer vanligt att pedagogerna anlitas i kursverksamhet anordnade av andra huvudmän än Folkdansringen.

Vad som däremot framkommer med all tydlighet är att det är ett stort glapp mellan de förväntningar danspedagogerna har på folkdanslagen och de förväntningar folkdanslagen har på danspedagogen – ett glapp som enligt berättelserna snarare är milsvid. En informant beskriver förhållandet på följande sätt:

De [dvs danspedagogerna, förf kommentar] ligger för långt från folkdanslagsverksamheten. När de kommer ut [från dansutbildningen] har de upptäckt något nytt. Folklig menuett, polska, det som inte finns i folkdanslagen. Sen kommer de till folkdanslagen och där möter de något som de inte har fått med sig på utbildning. Som pedagog får man inte börja där man själv är utan måste börja där deltagarna är. Det har de tappat helt och är en brist som lärarna inte har lyckats lära dem. Då har de kommit full av entusiasm och tänker ”nu ska jag lära dom folklig menuett” och gör det i ett folkdanslag och det blir inget bra. De testar en gång och sen gör de inget mer och tänker att folkdanslag är gamla och mossiga och inte tänker på vems uppdrag man är där som pedagog.

Folkdansorganisationen använder sig alltså inte i någon större utsträckning av utbildade instruktörer, varken i den regelbundna verksamheten på föreningsnivå, eller i kurser anordnade på förenings-, distrikts- eller riksnivå. Däremot engageras ofta instruktörer som har specialkunskap i den danstyp som efterfrågas. Det kan vara i bygdedanser, linedance eller i finska danser, för att nämna några exempel som lyfts fram i intervjuerna. Men dessa personer behöver alltså inte ha en pedagogbakgrund.

Det finns både ett behov och en önskan att Folkdansringen i högre utsträckning borde använda sig av danspedagoger, i alla fall på distrikts- och riksnivå. Kommentarer jag fått angående kurserna anordnade av riksorganisationen är att ”riksutbildningarna håller för dålig klass”, eller om kursledarna att ”man är så rädd, så rädd att plocka in någon utifrån”. Varför görs det då inget, kan man undra. Istället används i stor utsträckning instruktörer inom de egna leden, inom den egna organisationen.

Utbildningen på Danshögskolan syftar till att utbilda danspedagoger. Den tidigare utbildningen på Väddö folkhögskola eller den nuvarande på Eric Sahlström institutet (ESI) har som ett av utbildningsmålen att eleverna ska verka som danslärare. Utbildningarnas målsättning är en sida, en annan är elevernas ambition att fortsätta med danspedagogisk verksamhet efter utbildningens slut. I vilken grad har de gått utbildningarna för att fortsätta med en danspedagogisk verksamhet och i hur stor omfattning har de gått där för att vidareutbilda sig själva i sitt eget danskunnande? Målet för samtliga elever behöver ju inte vara att bli verksam danspedagog. En av informanterna, som känner flera som gått på Väddö, ESI eller Danshögskolan, menar att det är få av dem som idag försörjer sig som pedagoger. Några kan ha ströuppdrag men de flesta, menar han, jobbar med annat. I Pär Mobergs *Utredning om status och behov för folk- och världsmusik/folk- och världsdans inom den svenska skolan* (2009) nämns att

arbetsmarknaden för danspedagoger är liten. Den eventuella arbetsmarknad som finns är inom skolväsendet eller möjligtvis inom kursverksamheten, underförstått studieförbunden. I utredningen nämns inte Folkdansringen som arbetsgivare eller intressent över huvud taget, vilket i sig är märkligt. Vidare är det anmärkningsvärt att Folkdansringen inte använder sig av danspedagogernas kunskaper i större utsträckning än vad som görs. Orsaken är, som jag ser det, med all sannolikhet dubbel: å ena sidan skiljer sig förväntningarna för mycket åt mellan vad folkdanslagen förväntar sig av en danspedagog/instruktör och vad pedagogen förväntar sig av folkdanslagen, å andra sidan att eleverna får en negativ bild av folkdanslag på utbildningarna. För att underlätta ett samarbete i framtiden måste Folkdansringen på alla nivåer, på riks-, distrikts- och föreningsnivå, i större utsträckning använda sig av utbildade danspedagoger. Men även eleverna, de blivande pedagogerna, måste få en mer positiv bild under studietiden till folkdansorganisationen samt få lära sig hur de ska bemöta de olika förväntningar som finns inom folkdansvärlden och hur man kan tackla de situationer som kan uppstå. Inom folkmusikgenren har musiksidan lyckats med det som danssidan inte lyckats med, att utbildade musiker anlitas i hög grad av amatörorganisationerna och att utbytet ses med positiva ögon från båda håll. Här krävs ett arbete från både utbildningssidan och från organisationerna själva för att bilden ska ändras och ett närmare samarbete kan komma till stånd.

Professionella och amatörer inom föreningen och olika utövningsnivåer

Som framgått finns ett positivt samarbete inom kursverksamheten på folkmusiksidan mellan professionssidan och amatörverksamheten. Men när olika kunskapsnivåer ska samsas inom samma förening och spelmansgrupp kan det leda till spänningar. Att det uppstår konflikter i en förening där människor möts med olika intressen, mål och ambitioner och där varje röst och åsikt är lika mycket värd, är inte något unikt. Det är inte konflikterna i sig som är intressant snarare vilka underliggande generella orsaker som kan finnas.

I intervjuerna nämns de konflikter som kan finnas i vardagsarbetet i sin hemmaförening på musiksidan, inte på danssidan. Det beror troligtvis på att det finns större möjligheter för musiker till vidareutbildning än vad det finns för dansare. På danssidan kan det vara vanligare att man slutar vara aktiv i föreningen eller helt lämnar danslaget och organisationen om man har en högre ambition än övriga i danslaget. Därmed kan kunskaps- och ambitionsnivån få en större bredd inom spelmanslagen än inom folkdanslagen. Utbildning och personlig utveckling är i sig något positivt. Däremot behöver det inte enbart bli en positiv effekt när den utbildade personen återvänder till sin ursprungliga förening eller lag. En orsak kan vara olika färdighetsnivå, en annan att utvecklingen i sig ger nya insikter. I ett av svaren på enkäten i Spelmannen återges följande bild av disharmoni i gruppen:

Det kommer nya hela tiden i laget som inte är så duktiga som måste läras upp. De gamla som vi har lärt upp blir så duktiga så att de lämnar laget eller blir odrägliga av

självupptagenhet dvs när vi har coachat dem till att bli riksspelmän. Vi har fått 8 stycken inom laget...vi har 4 kvar...varvar 2 ställer krav och tycker att de är något hela tiden.

Här nämns att den utbildade²⁰ personen – här riksspelmannen – har förändrats och blivit mer självupptagen, vilket leder till en svårighet för övriga laget. En motsatt problematik är hur man blir bemött av sitt gamla lag efter att man gått en utbildning. En av intervjupersonerna refererar till vad hennes lärare på en folkmusikutbildning sa om hur det kan vara att komma tillbaka till sin gamla förening.

Han [läraren] varnade folk och sa att det spelar ingen roll om du kan mer när du kommer härifrån [från musikutbildningen]. Du kommer att uppfattas att du kan mer. Det kan då kanske uppfattas som ett hot mot verksamheten.

I detta fall är det inte hur man själv ser på sig och sin kunskapsnivå som är stötestenen utan det gamla gängets nya uppfattning av dig. Bara själva vetskapen att du har en högre kunskapsnivå än vad de själva har kan utgöra ett hot. De måste göra en omtolkning av dig, vilket kan leda till att de inte längre vet var de ska placera dig i förhållande till övriga. Men själva utbildningen och den personliga utvecklingen kan även leda till att man inte längre är intresserad av att komma tillbaka till sin ursprungliga spelkonstellation. Man själv har utvecklats vilket inte de har gjort. Det finns inte längre något gemensamt. Ett sätt att då gå vidare är att hitta en ny gruppering att spela med.

En annan orsak till konflikt är olika tolkningar av spelsätt och spelstil. Även förhållandet till noter, att se dem som rättesnöre eller ett skelett att utgå från, och teknisk nivå är en annan konflikthärd. Olika förhållningssätt till noter beskrivs på följande sätt:

Många av spelmanslagsfolk har en tradition att jobba med arrangerad musik på olika sätt. För dem är det sällan problem med noter, snarare tvärtom. Konflikten kanske snarare är mellan mig – den inställning och bakgrund jag har, som ser noter som ett skelett och som man kan göra något av – och dem som ser noterna som facit. Den konflikten upplever man inom spelmanslag. Notens betydelse. Det man ska följa. Det man har lärt sig ifrån. Så står det i noterna, alltså ska det vara så, noterna som facit. Medan min inställning är att det är något man kan göra något eget av. Ta exemplet Klämning, som har arrangemang för två-tre fioler. Någon går hem och tar arrangemanget som inspiration att göra något mer av, som jag skulle kunna göra, och de som ser noten som ”sanningen”, något man inte kan förändra. Konflikten består i om man kan göra så eller ej.

Vad gäller uttolkning av spelsätt och spelstil kan olika förhållnings- och tolkningssätt råda mellan så kallade traditionalister och de som vill utveckla genren. De sistnämnda kanske skulle kunna benämnas innovatörer. En informant diskuterar de olika förhållningssätten genom att relatera till

---

²⁰ Med utbildad menas i detta sammanhang än vidare betydelse än enbart den som gått en längre utbildning. Även den som blivit riksspelman kan räknas in bland de utbildade, även om de inte har en formell skolning i botten.

sig själv och sin spelstil, som han vill beskriva som traditionalist, och den spelstil och inställning som en känd pedagog och folkmusiker har.

När man når en högre teknisk skicklighetsnivå så vill man gärna så att säga lägga in sig själv i musiken. Vi kan ta ett exempel i NN [namnger en spelman]. NN spelar låtarna mera tekniskt avancerat än vad gemene man gör hemma i Västergötland. Då finns en och annan som tycker att så som NN spelar ska musiken inte låta. Den konflikten känner jag väl till. Då tycker jag att man måste ge varje spelman friheten att stoppa in sig själv i den här musiken och skapa sitt eget. Sen om man tycker det är bra eller inte är väl upp till var och en men det är... /.../

Jag har haft NN som lärare vid ett par tillfällen. Det som slår mig när NN spelar och när NN undervisar är att det finns en tanke bakom varje ton. Det är nåt annat än när vi river av den låten eller den låten. Det sitter mer här inne (pekar på huvudet) och när NN undervisar så förmedlar NN ju det. Där tror jag att... Om du inte är öppen och erkänner att så fungerar det så är det nog lätt att den konflikten uppstår. Men den typen av spelmän som NN utgör kan ju lyfta – jag vill använda uttryckt lyfta – den här musiken nya dimensioner, nya nivåer. Alltså dom här storspelmännen som var förr som vi kan läsa om i Svenska låtar, jag inbillar mig inte ett ögonblick att dom mekaniskt upprepade vad tidigare generationer hade spelat. Dom skapade på den traditionen och den grunden, precis som vi måste ge dagens storspelmän rätt att skapa på den grunden. Och acceptera att den här musiken förändras. Annars är den död.

Även om han är traditionalist vill han inte se musiken som något statiskt, utan musiken måste fortsätta att utvecklas. Traditionen utgör grunden men utgör också basen för nydaning.

De spänningsfält som finns inom folkmusik och -dans genom att olika ambitions- och förhållningssätt råder är inte enbart av ondo. Det för det goda med sig att genren vidareutvecklas. Ett viktigt redskap är möjlighet att bilda nya konstellationer och nya sammanhang att finnas inom. På spelsidan är det lättare än vad det är på danssidan. Därmed finns det också andra möjligheter för den utbildade musikern att spela i ett sammanhang som passar.

På danssidan nämns inte någon konflikt alls mellan den utbildade och amatören. Jag vill tro att problemet även finns inom dansverksamheten men att den inte är lika välkänd och omtalad som på musiksidan. Det beror, som jag ser det, att de utbildade dansarna är få till antalet och därmed uppstår inte ett lika synligt problem som på musiksidan. Lösningen för de utbildade dansarna är att gå tillbaka till sin gamla förening och då bli en av de övriga medlemmarna, eller att lämna organisationen då de inte får något utlopp i folkdanslaget för sin högre kompetens. På danssidan är det tyvärr betydligt svårare att bilda nya danskonstellationer.

En av styrkan med folkmusik och -dans är att amatörer och professionella finns inom och verkar på samma fält, sida vid sida. Men det finns även nyanser i detta förhållande En relation som framträder är att det uppstår en hierarki när kunskapsnivån skiljer sig mellan olika personer och grupper. Det finns exempelvis en hierarki inom och mellan spelmanslag/-grupper där man är medveten om med vem man spelar. Duktiga musiker vill spela med duktiga musiker. Här jämförs

det med hur det såg ut på 1970-talet då man menar att alla spelade med alla. Då fanns heller inte de stora scener som finns idag. Idag är det mer status att spela på dessa än att spela med amatörer. Fler har också ambitionen att bli den stora stjärnan. En liknande hierarki finns inom dansvärlden. En av dansarna, som dansar mycket tango, berättar att det i tangovärlden är noga med vem man dansar. Man kan inte dansa med vem som helst, inte heller bjuda upp vem som helst. Tack vare – eller på grund av – att denna tydliga danshierarki finns inom tangon har hon också blivit varse den inom folkdans- och polskevärlden. Även om den inte är lika tydligt framträdande finns den där.

Sen kan det vara så att jag är lite känsligare för hierarkierna i dansvärlden nu än vad jag var i början när jag dansade.

Hur tänker du då?

Det hänger mycket på att har koll på vilka som är utbildade dansare och inte. Och vilka som brukar dansa med varandra.

För genren är det viktigt att amatörer och professionella finns sida vid sida, enligt Mats Nilsson (1991:34). Det gäller både musik och dans. Utan den breda basen som utgörs av amatörer dör genren, är den ena sidan av beroendeförhållandet. Att de professionella utövarna behövs för genrens utveckling, är den andra. Om beroendet mellan professionella och amatörer uttrycker an av informanterna på följande sätt:

Häftigt med folkmusik att det innefattar hela spektrat: från låg amatöرنivå till väldigt hög professionell nivå. Den massan måste finnas för att stödja den professionella delen. Samtidigt som den professionella delen måste ha nytt folk som kommer. Mycket av det kommer, tror jag, mycket från de informella kanalerna, att man får ett intresse nästan ifrån. Den professionella delen är beroende av att det finns en stark amatöرنivå, och den är beroende av informella sociala sammanhang.

Trots den symbios mellan utbildade och amatörer som krävs för genrens överlevnad och utveckling är förhållandet dem emellan inte alltid positiv. I Nilssons (1991) rapport om folkmusik och dansåret 1990 framträder vilken syn man har på varandra. De två grupperingar som står längst från varandra är amatörmusikerna kontra professionella dansare. Amatörmusikerna anser att folkdans på scen är tråkigt, de professionella dansarna å sin sida arbetar i första hand med professionella musiker. Amatördansare är positiva till professionella musiker med förklaringen att det blir bättre dansmusik när musikerna har en högre kvalitet på sitt spel. Professionella musiker är mest tveksamma till folkdanslag och deras verksamhet men är positiva till polskedans. Det finns däremot en ambivalent hållning till professionella musiker från amatörmusikernas sida.

Gratis eller nästan gratis – den svåra frågan om att ta betalt

Under en mycket lång tid har folkmusik och -dansgenren till stor del varit uppbyggt av amatörer för amatörer. Idag ser situationen annorlunda ut. Det finns idag fler professionellt utövande musiker/dansare och pedagoger, båda på musik- och danssidan, än vad som tidigare varit fallet. Som amatör har personen ett annat yrke som ger en inkomst och musik- och dansutövandet som hobby. Den yrkesverksamme musikern eller dansläraren ska däremot leva på det som andra har som fritidssysselsättning. Det innebär att den professionelle också måste få ersättning och inkomst för det arbete den gör. För att genren ska kunna ha en professionell yrkeskår förutsätter att publiken eller aktivitetsdeltagarna, oavsett om det är konsert, dansarrangemang eller kurs, också är beredda att betala för att den yrkesutövande personen ska kunna få en inkomst. Frågan är om deltagarna är beredda att betala vad det kostar.

Inom all musikverksamhet är det vanligt att professionella utövare och amatörer verkar parallellt, alltså står sida vid sida vid exempelvis ett konsertframträdande. Folkmusik och dansgenren utgör inget undantag i detta fall. Det innebär samtidigt att det blir olika förutsättningar för olika personer i gruppen eller konsertsammanhanget. Amatören kan göra det på sin fritid och kan tänka sig ingen eller en låg ersättning, den professionelle gör det som sitt arbete och förväntar sig också en rimlig ersättning. Detta kan leda till att man ser snett på varandra, amatören och yrkesutövaren.

I intervjuerna ges flera exempel på hur relationen kan se ut. Ett exempel beskriver ett konsertframträdande där amatören och den professionelle musikern står sida vid sida och spelar tillsammans. Amatören vill inte ha betalt, för han tror sig veta att han tjänar bra mycket mer i sitt ordinarie jobb än vad den professionella musikern gör i sitt. Däremot förväntar han sig att den professionella musikern får adekvat betalt för arbetet. Att de båda står sida vid sida i samma konsertframträdande och har lika stor del i förarbetet men får olika ersättning ser amatören inte som något problem. Det finns en obalans i att amatören och den professionelle har olika förutsättningar men verkar inom samma fält. Den professionelle kan uppleva att amatören ”dumpar priserna”, då amatören kan ta en lägre ersättning än vad den professionella kan göra. En annan ojämlikhet är att den professionella kan uppleva att amatören har mer ork och energi att marknadsföra sig och få spelningar och därmed tar jobb från yrkesutövaren. En ojämlikhet som beskrivs som grymt orättvist av den professionelle musikern.

Samtidigt som det finns ojämlikheter är man i hög grad också beroende av varandra. För yrkesutövaren är amatörverksamheten en viktig målgrupp, kanske den primära. Det är amatörerna, spelmännen och dansarna inom folkmusik och dansgenren, som är publiken och kursdeltagarna. Utan dessa skulle inte en professionell utövande kår finnas. Amatören å sin sida har den professionelle musikern och dansaren som sin inspiration, eller inspirationspåfyllnad som en av informanterna formulerade det. Det kan vara att höja sig till den professionelles nivå eller att yrkesverksamma pedagoger engageras i genrens kursverksamhet. Just det faktum att det finns professionella utövare höjer statusen på genren i stort, inte minst inom musikbranschen.

Amatörverksamheten är alltså en viktig bas för att en professionalitet ska finnas och yrkesutövarna å sin sida är beroende av amatörverksamheten. Gränsdragningarna i denna symbios blir inte lättare att dra när många av yrkesutövarna också är med i amatörorganisationerna, i SSR, RFoD och Folkdansringen. Det innebär att de i vissa sammanhang agerar som yrkesutövare, i andra sammanhang som amatör. Jag vill med detta enbart beskriva hur det i praktiken förhåller sig, inte lägga någon värdering åt något håll. Vi människor har olika roller i olika sammanhang, det måste gälla även den som har sin yrkesverksamhet också som hobby.

Att det finns en allt högre grad av professionalitet inom folkmusik och dansgenren sätter högre tryck på amatörerna, på utövarna. Yrkesutövaren förväntar sig relevant betalning och det är konsertpubliken, danspubliken eller kursdeltagarna som måste betala – om inte arrangemanget är sponsrat. Frågan är om amatörverksamheten är beredd att betala vad det kostar?

En linje inom folkmusik och dansverksamheten har varit att det ska vara låga avgifter eller inträden. Det finns flera argument till detta. Ett är att alla oavsett ekonomiska förutsättningar ska kunna ta del av verksamheten. Denna möjlighet har också funnits under lång tid då genren i stort varit uppbyggd av amatörer för amatörer. De ideella krafterna har dominerat, både i form av arrangörer och som arbetskraft på exempelvis danskvällar eller spelmansstämmor. Därtill kan kommunen ha sponsrat verksamheten genom att exempelvis inte ha tagit ut någon lokalhyra. En sponsring eller subventionering som kanske inte varit tydlig alla gånger. Själva omkostnaderna blir därmed låga vilket kan medföra att man inte har behövt ta ut något större inträde. När omständigheterna ändras genom att omvärlden ändras måste också inställningen till vad verksamheten ska kosta ändras. Men oftast ändras förutsättningarna snabbare än vad det tar att förändra ett förhållningssätt. Hur omvärlden har ändrats medan den egna inställningen inte gjort det exemplifieras av hur ett spelmanslag övervägde att ställa in det årets spelmansstämma. Stämman hade i alla år varit gratis för besökarna. Orsaken var att kommunen inte längre förvaltade den lokal och det område där spelmansstämman hittills hade varit. Ny förvaltare av området var ett teaterbolag som menade att deras uppgift inte var att subventionera ideella föreningar.

Om aktörerna och föreningarna ser en poäng att ta en låg avgift är det inte givet att omvärlden uppfattar det på samma sätt. En rådande uppfattning inom organisationerna är att barn- och ungdomsverksamheten ska ha en låg deltagaravgift, just för att alla ska kunna vara med oavsett ekonomiska förutsättningar. En låg avgift för alla uppfattas som positivt inom verksamheten men kan uppfattas negativt av omvärlden. En av intervjupersonerna hänvisar till hur barnledare inom Folkdansringen fått reaktioner från föräldrar om hur verksamhet som har en låg deltagarkostnad uppfattas något suspekt. Deltagaravgiftens storlek ses därmed som en kvalitetsstämpel. Det förväntas vara en högre kvalitet på den verksamheten som kostar mer än den verksamhet som kostar mindre. Föräldrar som måste göra val satsar då på verksamhet som de tror har högst kvalitet.

Åsikten att den verksamhet som har en högre kostnad kvalitetsmässigt ska vara bättre finns även inom föreningsorganisationerna. Priset uppfattas med andra ord som indikator på vad man får. Men det är inte givet att det är så i praktiken. Informanter berättar hur de förväntar sig en

bättre kvalitet på kurser som har ett högre pris. Men det är inte givet att arrangören tänkt på samma sätt. Informanter berättar om kurser som haft ett högre pris men där kurskvalitén varit relativt låg. En annan aspekt är att de dans- och musikpedagoger som utbildar sig inom folkmusik och dansgenren måste också kunna leva på sitt yrkesval. En stor avnämargrupp för dessa torde föreningar och lag inom Folkdansringen och SSR vara. Frågan är om föreningar och föreningsmedlemmar är beredda att betala för vad en utbildad pedagog kostar. För att genren ska kunna utvecklas samt att de som utbildar sig ska kunna leva på sitt yrkesval måste avnämarna vara beredda att betala.

Samarbete inom och mellan organisationerna

Som nämnts ovan är samarbete och samverkan mellan musik- och dansorganisationerna viktigt för att kunna agera gentemot en omvärld (se avsnittet Verksamhets- och organisationsformens betydelse). En orsak till samverkan är att stärka genren i stort samt att vara en tydligare röst gentemot politiker, myndigheter, utbildningsväsende etc på riksplanet. En annan anledning är att stärka samhörigheten inåt, bl a för att kunna se den mångfald och bredd som finns inom genren.

Samarbete på riksplan och regional nivå

När jag pratar med informanter på lokal nivå om samarbete framträder två saker: (i) ett övergripande samarbete mellan dans- och musikorganisationerna är inte oviktigt, (ii) det samarbete på distrikts-/landskapsförbunds nivå mellan olika organisationer som de känner till är inte av dags dato och något som också har upphört. Varför samarbetet har upphört kan ingen svara på.

De uttalanden som görs tyder på att det finns ett klart intresse för samverkan. De skilda synsätten som finns mellan organisationerna framträder däremot tydligare ju närmare verksamheten på lokalplanet man kommer. På riksnivå finns också ett betydligt större intresse för samarbete och samverkan mellan organisationerna idag än vad som tidigare varit fallet. Där arbetar man också aktivt med gemensamma frågeställningar. Jag uppfattar däremot inte att ett motsvarande samarbete ännu sker på region- eller distriktsnivå. Men det är viktigt att ett samarbete sker på regional nivå. Det närmaste i samsambetsväg jag stött på i intervjuerna är en samverkan på musiksidan, där samtliga landskapsförbund inom spelmansrörelsen som finns i Västra Götalandsregionen har bildat en paraplyorganisation för att utgöra en samtalspartner gentemot VG-regionen. Kravet om en samtalspartner kom från regionen, från politiker och tjänstemän. Enligt vad jag förstår saknas Folkdansringen i detta sammanhang.

Det är angeläget att organisationerna går samman för att bli en starkare och mer trovärdig röst mot en omvärld. Men det är inte enbart utåt som en samverkan behövs. Det är även viktigt att stärka banden inåt respektive organisation, bl a för att öka kunskapen om vad som sker inom genren i stort. Med samverkan och kunskap om övriga organisationers verksamhet är det lättare att se hela bredden som folkmusik och -dansverksamheten omfattar. Men då behöver den

enskilde medlemmen veta vad som sker inom hela genren, inte enbart känna till vad som sker inom sin egen förening, distrikts- eller landskapsförbund. Det är så lätt att tro att folkmusik och -dansverksamheten enbart består av de aktiviteter som anordnas i den egna organisationen och enbart av de åldergrupper som finns inom den samman. Men subkulturen folkmusik och dans är tillsammans större än varje enskild organisation var för sig. För att få bort känslan av och tron att det exempelvis skulle fattas ungdomar i folkmusikvärlden behöver man också få information och kunskap om hela bredden. Många äldre föreningsmedlemmar har uppfattningen att verksamheten kommer att försvinna med dem själva, därför att ungdomarna kanske inte finns i den typ av arrangemang där de själva är verksamma. Och unga människor, som främst finns inom den ”fria” verksamheten, kan behöva få en insikt om föreningslivet. Ett sätt att nå en bredare kunskap kan vara att göra gemensamma portaler för folkmusik och -dans, där SSR:s, Folkdansringens och den ”fria” verksamheten presenteras. Ett annat sätt är att informera om varandras verksamhet i de olika medlemstidningarna.

Samarbete på lokal nivå

En samverkan mellan organisationerna på lokal nivå kan sägas finnas i de dubbel- och trippelanslutningar som redan existerar. Dubbelanslutning består i att en förening är ansluten till två olika organisationer, exempelvis till Folkdansringen eller SSR och till RFoD. Trippelanslutning är då en förening är ansluten till alla tre organisationerna eller att huvuddelen av föreningen är ansluten till två av dem samt att en mindre grupp inom föreningen är ansluten till den tredje. Ett folkdanslag kan exempelvis vara anslutet till både Folkdansringen och RFoD. De spelmän som finns inom föreningen är samtidigt ett spelmanslag och medlem i ett landskapsförbund, därmed anslutet till SSR. Samtliga medlemmar är då dubbelanslutna, några dessutom trippelanslutna.

Det är inte givet att samverkan och samarbete av detta slag kommuniceras tydligt – varken inåt mot den egna föreningen eller mot de inblandade organisationerna. Än mindre kommuniceras utåt mot en allmänhet. En fördel att framhäva dubbel- och trippelanslutningen är att det skulle stärka organisationernas interna arbete. Att många medlemmar är med i flera organisationer visar att intresset och bredden är större än vad som sker inom en enda organisation.

Förutom den indirekta samverkan mellan respektive organisation som finns inom en och samma förening genom dubbel och trippelanslutningen finns ett mer handfast samarbete mellan olika föreningar. På många orten finns sedan många år ett lokalt samarbete genom att ortens spel- och dansföreningar anordnar gemensamma arrangemang, ibland tillsammans med exempelvis Hembygdsföreningen. Det kan vara i form av midsommarfirande, spelmansstämma eller gemensamma spel- och danskvällar. Spelmanslaget kan också vara engagerat vid folkdanslagets dansuppvisningar.

Midsommar framstår med särskild glans bland årets festdagar. En given bild av midsommar, som också framhävs internationellt, är sol, midsommarstång, folkdräktsklädda människor, dans

samt mat och dryck. En av informanterna kommenterar midsommarbilden med orden ”om man pratar med en bred allmänhet är det inte säkert att de ser något annat än en spelman i knätoft som spelar vid midsommarstången”. Folkdans- och spelmanslagen spelar med andra ord en viktig roll i detta firande. Att samarbeta i högre grad kring midsommarfestligheterna kan vara ytterligare ett sätt att stärka samarbetet inom folkmusik och dansgenren.

Samarbete mellan musik och dans

För att åstadkomma en kontinuerlig samverkan mellan folkdans- och spelmanslagen krävs i vissa delar att nuvarande inställning och uppfattning om varandra förändras, i alla fall utifrån de exempel som förmedlats mig.

I många folkdanslag – men långt ifrån alla – finns musiker som regelbundet spelar till dansen, både i träningsammanhang och vid uppvisningar. Trots det är det inte givet att dansare och musiker agerar utifrån jämställda villkor. På en dansträning med ett danslag är det vanligt att dansarna, eller snarare dansledaren, är överordnad musikern. Dansledaren bestämmer vad som ska spelas. I andra sammanhang där dans förekommer, exempelvis på en allmän danstillställning, är det vanligtvis musikern som har initiativet vad som ska spelas. På en övning med ett danslag råder alltså det omvända förhållandet. En vanlig kommentar är att musikerna får ställa upp på dansarnas villkor, att de är tvungna att spela den musik som dansarna önskar och inte den musik de själva skulle vilja spela. Musikern får agera bandspelare genom att spela det som beställs. Önsknigen består då inte enbart av att en viss musiktyp ska framföras utan även en viss given låt. Dansarna förväntar sig i stor utsträckning att endast få höra det låtalternativ som finns som förslag till dansbeskrivningen. Det leder till att musikern får spela samma låtar hela tiden och får därmed varken någon låtvariation eller stimulans att utveckla sin egen repertoar. Dansarna utnyttjar heller inte den resurs som en levande musiker utgör genom att få en större musikbredd eller rutin att dansa till olika låtar och musikstilar.

Denna obalans kan leda till att spelmännen tröttnar. Även om musikerna spelar regelbundet till danslaget är det inte givet att de ser det som positivt. Det händer också att musiker som har spelat till ett danslag i flera år tröttnat och inte längre spelar till träningarna. Däremot kan de fortsätta att spela på uppvisningarna. En mer vanligare bild är kanske att spelmännen tröttnar helt och hållet, samtidigt som de kan ha fått en negativ bild av folkdans och folkdanslag. Följande citat är klippt ur en mailkonsversation jag fått, där det diskuteras om spelmanslaget ska spela till folkdans eller ej:

Det här med folkdans tycker jag inte att vi skall ägna oss åt, risken är att vi blir sittande och spelar till dansarnas övningar och måste anpassa repertoar och tempo till dem. Jag har gjort mitt som spelman till folkdanslag och NN (spelmanslaget personen är medlem i) har sin profil som vi skall värna. Vi skall spela och ha roligt och skall det dansas på sådana här tillställningar kanske NN (spelmanslaget) skall ha kurage att säga att "vi spelar inte till sådant".

Just det faktum att både musiker och dansare ska vinna något på samarbetet är viktigt. En av informanterna berättar om det positiva samarbetet mellan dansinstruktören och musikern i danslaget. Dansinstruktör ansvarar för dansen och dansutläringen medan ansvaret för musiken är lagd på spelmannen. Hans inställning är, enligt informanten, att vid inläring av ny dans spelar han alltid samma låt men när dansarna kan dansen varierar han musiken. Vid uppvisningar däremot spelas alltid samma musik. Här råder ett mer jämställt förhållande mellan instruktör och musiker, där var och en har ansvar över det område den behärskar bäst.

På samma sätt som det finns en negativ syn på danslag bland musiker är det inte givet att dansare alltid ser positivt på musiker. I följande exempel framgår det hur en dansinstruktör föredrar inspelad musik framför en spelman. En av de intervjuade musikerna berättar om hur han åker till en helgaktivitet i tron att han ska spela på en danskurs men möts av något annat:

Jag kom dit med fiolen, för mig var det självklart att de ville väl att jag skulle spela. Jag kommer dit med fiolen men inte en käft till med fiol. Där är hon NN [dansinstruktören] med en ljudanläggning. Då fick jag höra att hon har helst inte spelmän utan helst en ljudanläggning. Hon hade dålig erfarenhet av spelmän. /.../ ...så hon hade riktig dansmusik inspelad som hon använde. Men jag tänkte att ”nej, jag utmanar det här”. Det var slängpolska den dan så jag spelade slängpolskor. Å jag tror inte hon var missnöjd. Jag anpassade tempot och sånt. Men det var lite intressant inställning hon hade. Hon var kräsen på musiken. Det har jag full respekt för att hon har men jag vet inte om jag tillfredsställde henne, men hon körde inte ut mig. Som det såg ut fungerade dansen bra. Det gjorde det. Jag kan väl ge henne rätt i det att ska man spela till dans ska det vara bra. Det ska vara bra att dansa till.

Här råder alltså det omvända förhållandet. Dansinstruktören förväntar sig en viss typ av låtar eller viss nivå på den framförda musiken. Kanske hade personen dålig erfarenhet av spelmän som inte nått upp till hennes krav, förklaringarna kan vara många. Istället för att åter bli besviken använder personen inspelad musik på sin danskurs. För att ett samarbete mellan dansare och musiker verkligen ska fungera i det långa loppet måste det gynna båda parter. Både dansarna och musikerna måste i många fall också ändra sina invanda rutiner och förutfattade meningar. Det kan vara att den som är bäst inom sitt fackområde också ska vara den som har tolkningsföreträde. Det betyder att musikern ska stå för musiken och dansinstruktören för dansen, och vice versa. Ett annat sätt är att höja ribban för båda parter. Sätts inga krav, varken på musiker eller på dansare, förändras heller ingenting.

Dansarna blir så vana vid att höra en viss typ av låt. Man blir så inkörd på den. Den måste sitta där för annars kan man inte dansa.

Och hela det här som det har blivit med folkdanslagsspelmän och dess folkdansare, att dom är vana vid att ha bandspelare och spelmännen blir en bandspelare. Spelmännen säger så att ”jag behöver inte köra nåt särskilt bara spela från början till slut, rätt låt, rätt antal repriser”.

Då ställer de inte högre ambition, då blir det inte bättre spelmän. Så det blir en ond cirkel där.

Det blir inte bättre dansare heller. Skulle det vara bra om man kunde bryta den negativa trenden?

Återigen, om man vill ha musikaliskt mer medvetna dansare, om det är målet, då måste man absolut bryta den trenden.

Skulle du vilja det? Att det blev bättre dansare, eller bättre musiker?

Ja, det tror jag är ett sätt att få mer folk till folkdanslagen. Därför att, musik gör ju nånting med oss. Har du mer instrument, större ljudbild, folk är så sjukt musikaliskt medvetna, har tillgång till så mycket musik, så en ensam fiol som spelar lite taffligt är ingen musikalisk upplevelse. Men om man får ett schysst band, en trio eller nånting... Höjer man den musikaliska nivån i folkdanslag tror jag folk skulle ha lättare att binda sig och komma dit frivilligt varje vecka.

Att musikens kvalitet har betydelse för dansen betonas av flera informanter som är dansare – både av de som finns inom folkdansorganisationen och de som står utanför. Här finns en paradox: folk inom folkdansrörelsen betonar vikten av bra musik, trots det är det generellt ingen högre kvalitet på den musik som finns inom folkdanslagen. Att ha musik som stimulerar till att man vill dansa eller dans som stimulerar till att man vill spela är en viktig drivkraft. Det finns några få hållpunkter som är viktiga i alla de olika sammanhangen där folkmusik och dans finns, i såväl föreningarnas veckovisa träningar som på spelmanstämmer och festivaler. Det är egenskaper såsom gemenskap, social samvaro, musik, dans, närhet, party, intensitet. Positiva upplevelser gör att personerna återkommer nästa gång. Eller som Bengt Olsson (2004) uttrycker det: ”brist på glädje eller njutning är framträdande för dem som hoppar av en viss verksamhet”.²¹

Samarbete mellan föreningar inom en och samma organisation

Det finns ett ideal inom musik- och dansorganisationerna att ha en allåldersverksamhet. Idealet är också att denna bredd ska speglas i varje förening. Långt ifrån alla föreningar har verksamhet inom samtliga områden som respektive organisation företräder. Inom vissa föreningar dominerar en viss typ av aktiviteter, i andra en annan typ, liksom vissa föreningar består av en äldre medlemskår, andra domineras av en yngre.

Idealet inom föreningsrörelsen är som sagt en allåldersverksamhet. Det gör att många lokalföreningar eller landskapsförbund strävar efter att få till en sådan verksamhet. Men det är inte givet att man kan ha hela verksamhetsspektrat i samtliga föreningar. Även här måste man lyfta ögonen och se till mer än den egna föreningen. Istället för att varje förening/landskapsförbund strävar efter att bygga upp en egen barn- och ungdomsverksamhet skulle samarbete kunna ske i större utsträckning. Närbelägna grannföreningar kan till exempel rekommendera barn och föräldrar till föreningar där sådan verksamhet finns. Men uppenbarligen finns en inbördes konkurrens. Att ha en barn- och ungdomsverksamhet är en symbolisk markör

---

²¹ Olsson 2004, s 5

för en lyckad förening. En informant berättar hur den egna föreningen försöker få till en barnverksamhet men utan någon större framgång. Däremot finns en livaktig verksamhet i grannföreningen.

Det är sånt man inte får säga så mycket om, men är det så att den ena föreningen har fem ungdomar då måste man släppa dom till den som har verksamhet. Det viktiga är att de fortsätter, inte i vilken förening de tillhör.

Den konkurrens som finns mellan föreningarna avspeglas i första hand inom barn- och ungdomsverksamhet, menar informanten, och jämför med dräkt- och slöjdverksamhet där inte en liknande konkurrens finns utan ett mer långtgående samarbete existerar.

Även beträffande dans- och musikverksamhet måste ett mer övergripande samarbete finnas överlag inom och mellan olika organisationerna. När nu de yngre åldersgrupperna utgör en minoritet såväl inom många föreningar som inom föreningsorganisationerna i sig, måste de som finns inom dessa åldersgrupper få komma tillsammans för att känna att de är fler än vad som finns i den egna föreningen. Det arbete som redan görs inom den egna organisationen bör stöttas på lokal- och distriktsnivå. Men även ett mer övergripande samarbete bör till, dels inom den egna organisationen, på lokal och region/distriktsnivå, dels mellan exempelvis SSR och Folkdansringen, för exempelvis bar- och ungdomsverksamhet. Det är så mycket viktigare att man får till ett samarbete inom och mellan organisationerna än att varje part bygger upp något eget. Här måste man se till förutsättningarna i stort. Det är många gånger mer betydelsefullt att flera parter går samman och får till en bra och livsduglig verksamhet än att man konkurrerar inbördes. Därför måste ges förutsättningar för bra dans och musik, att det finns en kvalitet i verksamheten.

Kursverksamhet

En sätt till samverkan mellan de olika organisationerna är gemensam kursverksamhet. Gemensam kursverksamhet kan vara av olika slag, exempelvis följande:

1. Kursverksamheten sker helt och hållet i en av organisationernas regi men inbjudan riktas även till de övriga organisationernas medlemmar.
2. Kursverksamheten utformas i samarbete mellan organisationerna. Det kan vara på lokal nivå, på distriks-/regional nivå eller på en övergripande nationell nivå.

Kursverksamheten kan exempelvis vara gemensamma dans- och musikkurser eller ledarutbildningar. En av informanterna berättar om hur han informerade olika organisationer om en ledarutbildning som föreningen anordnade. Informationen skickades både till RFoD och till ett av Folkdansringens distrikt. Han berättar:

Det var bara RFoD som satte in den i sitt medlemsutskick om tips om två bra ledarutbildningar. De var high-light-ade i fetstil. Medan distriktet inte nämnde med ett ord i

sitt distriktsblad om utbildningarna. Där mailade jag faktiskt webbmaster och undrade vad de egentligen sysslade med. För det första att distriktet egentligen borde göra utbildningen, men så här gjorde RFoD. Han svarade att de inte vågade för att de inte ville trampa nån på tårna. Men vem skulle bli trampad på tårna för att man marknadsför? Det är feltänkt.

Informanten beskriver här en rädsla. Det kan vara som han själv nämner att distriktet inte ville trampa någon på tårna, men det kan lika gärna bero på att då distriktet inte själva anordnade en ledarutbildning så hade de inte mod att informera övriga föreningar om att en förening inom distriktet på egen hand kunde göra det som distriktet inte hade förmåga att genomföra. Informationen om ledarutbildningen kunde alltså uppfattas som indirekt kritik mot distriktet. Att RFoD kunder informera om kursen kan bero på att de inte var involverade i Folkdansringens interna problematik. Oavsett anledning till varför inte information om kursen spreds visar exemplet snarare på både viktigt det är att med information. För att få kunskap om den verksamhet som finns måste informationen också spridas. Det kan ske genom interna brev, publicering i olika förenings- och distriktsorgan men också på webbsidor.

Återigen, kursverksamhet är viktigt både för att nå nya intressenter och som en utvecklingsmöjlighet för medlemmarna. Att samarbeta inom och mellan organisationerna på olika sätt med olika typer av kursverksamhet är att nå en ytterligare dimension som kan vara svår att uppnå i den egna organisationen. Gemensam kursverksamhet som vänder sig till barn- och ungdomar kan vara än mer betydelsefull för hela genren.

Oavsett mål och ambition måste man också veta vad det ska leva till. För att få ett samarbete till stånd krävs gemensamma mål som är mer visionära än enbart en önskan om att få nya medlemmar till den egna föreningen eller organisationen.

Del 3 Folkmusik och -dans med rötter från andra delar av världen

Inledning

Denna del som behandlar folkmusik och -dans med rötter från andra delar av världen kommer endast att behandlas övergripande. Det finns flera anledningar till detta. En är att verksamheten i sig tar sig fler uttryck än vad som är fallet med den svenska folkmusiken och dansen. Det får till följd att den omfattar en större bredd, är mer spridd och involverar fler aktörer och arenor jämfört med den svenska. För att kunna se hela bredden behövs därför en mer djuplodande undersökning än vad som varit möjligt i samband med denna rapport.

Arenorna och aktörerna bakom ”invandrad”²² musik och dans är inte lika lättöverskådligt som svensk folkmusik och dans. Inom den svenska folkmusikgenren finns några stora aktörer. Det är dels folkmusik- och -dansorganisationerna själva, som också behandlats i del 2, dels verksamhet i studieförbundens regi, dels verksamhet och arrangemang i privat regi. Aktörerna vad gäller ”invandrad” folkmusik och dans är på sätt och vis desamma. Det finns musik och dans i föreningars regi, i studieförbundens regi och i privat regi. Men arenorna är så många fler där varje grupp söker sina egna arenor. De olika dans- och musikformerna kan sinsemellan vara olika, ha olika förutsättningar och använda olika arenor och former för att dansa till eller lyssna på respektive musikform.

Den stora skillnaden är emellertid till vem arrangören riktar sin verksamhet. Den ”invandrade” musiken och dansen utövas av två skilda grupperingar. Det är dels etniska svenskar som dansar och spelar musik med rötter från andra delar av världen, dels immigranter, dvs personer som är första generationens invandrare i Sverige, eller personer som har rötter i det land eller region varifrån musiken och dansen kommer. Även om dessa två grupperingar sysslar med samma dans och musikform behöver det inte innebära att de gör det tillsammans, inom samma förening eller med samma huvudman. Precis som i övriga samhället kan man lite tillspetsat säga att det inte är givet att musik och dans är en förenande faktor. Snarare återfinns den brist på integration som är kännetecknande för övriga samhället även i folkmusik- och danssammanhang. Sedan finns naturligtvis exempel där immigranter och svenskar förenas i dansen och musiken.

I denna rapport kommer jag främst beröra den verksamhet som bedrivs i anslutning till invandrarföreningar. Verksamhet för och med svenskar hänvisar jag än mer till de studier som finns i ämnet, bl a till Ove Ronström (1991) och Karin Högström (2010).

---

²² Det har varit svårt att finna ett enhetligt begrepp för musik och dans som finns i Sverige och har sina rötter i andra delar av världen. I brist på bättre kallar jag denna musik och dans för ”invandrad”. Det är enbart ett sätt att skilja den från det som kallas ”svensk” folkmusik och dans.

Hur ser verksamheten ut?

Personer med svenska rötter och personer med rötter från andra delar av världen kan alltså syssla med samma typ av folkmusik och dans men de gör det åtskilda och inte i samma grupperingar. Svenskar gör det i grupper som domineras av svenskar, personer med immigrantbakgrund gör det i sammanhang som domineras av människor från samma del av världen. En skillnad mellan de olika grupperingar är anledningen till varför man sysslar med viss folkmusik och dans. För personer med immigrantbakgrund är folkmusik och dans ett sätt att gestalta sitt ursprung (Ronström 1992). För svenskar som sysslar med andra kulturers musik och dans finns ingen koppling till härkomst och etnisk eller nationell identifikation, något som däremot är viktigt för immigranterna (Högström 2010). Även om båda grupperna sysslar med exempelvis dans från Balkan eller orientalisk dans sker det alltså i olika grupperingar där etnicitet en skiljelinje. Men även syfte och orsak till varför man sysslar med dansformen skiljer sig.

Dans och musik där svenskarna dominerar

Svenskarna utöver sin dans där huvudmannen exempelvis kan vara ett studieförbund eller en dansförening. I dessa grupper är svenskarna i klar majoritet. Det kan förekomma att det finns någon enstaka person med rötter från den region där dansformen har sitt ursprung (Högström 2010). Immigranterna däremot utöver sin dans i invandrarföreningarnas egen regi, ibland i samarbete med ett studieförbund. De utöver sin dansform också på fester, antingen privata fester såsom bröllop eller fester i invandrarföreningarnas regi. I dessa sammanhang finns inga svenskar. Det finns många olika orsaker till varför svenskar sysslar med ”invandrad” musik och dans. Allt från att man i hög grad är intresserad av viss specifik musik- och dansform till att man ser dansformen som ett sätt att träffa andra och få motion. Dansformen i sig blir då av underordnad betydelse. Immigranternas ingång till folkmusiken och dansen är mer av en bruksform. Svenskarna ingång är mer av scenisk orsak, att framföra dansformen på scen, eller som en motionsform.

Det är inte enbart sammanhangen som skiljer, även formen och miljön kan vara olika. Karin Högström (2010), som studerat orientalisk dans i Stockholm, beskriver hur dansgrupper för och med svenskar finns i ljusa lokaler avsedda för dansundervisning med spegel utmed ena väggen samt omklädningsrum med duschmöjligheter.

I Högströms undersökning dominerar de svenska kvinnorna på danskurser i orientalisk och egyptisk dans. Liknande förhållandet råder på kurser i andra dansformer. Däremot kan dansläraren komma från det kulturområde som dansen kommer från. Om då läraren är man och dansgruppen huvudsakligen består av kvinnor kan det få vissa oönskade effekter. En av informanterna berättar om denna följdverkan utifrån exemplet afrikansk dans. Precis som i annan dans skiljer sig manlig dans från kvinnlig. Men då den manlige dansläraren lär ut den dansform han dansar, dvs manlig dans, blir det att kvinnorna lär sig dans avsedd för män. De lär sig alltså inte den kvinnliga formen. Denna motsägelse är inget som kommuniceras till deltagarna, enligt

informanten. Följden blir att kvinnorna lär sig en dansform som egentligen är skapad för och anpassad till dansverksamheten i Sverige och i liten utsträckning förankrad i den kultur där dansen kommer från.

På samma sätt som dansverksamheten skiljer sig åt mellan svenskar respektive personer med rötter från andra delar av världen skiljer sig musikverksamheten åt. Det finns musikgrupper som huvudsakligen består av svenskar respektive musikgrupper där immigranter är i majoritet. De som spelar samma slags musik men det finns ingen egentlig kontakt dem emellan. Det vanligt att de svenska musikgrupperna spelar för svensk publik och musikgruppen bestående av immigranter eller barn och barnbarn till immigranter, spelar för en etnisk homogen publik med rötter från den del i världen som musiken kommer från. Det är mer vanligt att en svensk arrangör engagerar ett ”immigrantband” än att en invandrarförening anlitar ett svenskt band. Det sistnämnda är snarare mycket ovanligt. Då har det ingen betydelse om det svenska bandet musikaliskt kanske är bättre än det etniskt ”rätta” bandet. Musiken uppfattas mer autentisk när rätt etnisk grupp spelar.

Dans och musik för och med immigranter

Immigranterna har alltså ett annat syfte med sin folkmusik och dans än vad svenskarna har. I områden såsom Balkan och främre Asien är folkmusik och dans en mer integrerad del i kulturen och därmed mer betydelsefull för den etniska tillhörigheten och än vad den är för svenskar. Dans och musik är alltså en del av sitt hemlands kultur och något de inte vill släppa när de flyttar till ett nytt land. Det innebär att folkmusik är ett viktigt inslag på alla fester, allt från privata bröllopfester till fester i invandrarföreningens regi.

Invandrarföreningarna är alltså en viktig aktör för folkmusiken och dansens fortlevnad i Sverige. Föreningarna syftar på att vara ett stöd för medlemmarna i olika former och sammanhang. De driver för gruppen gemensamma frågor, både internt mot den egna gruppen och externt mot samhället i stort. Föreningarna är många gånger också förenade i nationella förbund.²³ Föreningarna utgör en social samlingsplats och kan bedriva många olika slags verksamheter, ex fritidsverksamhet, idrottsverksamhet, teaterverksamhet och dansverksamhet. Dessutom finns speciella kvinnoförbund och ungdomsavdelningar. Inte minst viktigt är det att komma samman prata sitt modersmål och vårda sitt hemlands traditioner. Ett sätt är att anordna fester, där mat, dryck, musik och dans är viktiga ingredienser. Engagemanget i invandrarföreningarna är, enligt flera jag talet med, störst bland dem som är relativt nyanlända och när en dröm att kunna återvända till sitt forna hemland. Ju mer man blir förankrad i det nya hemlandet ju mindre blir engagemanget i föreningen. Det betyder att engagemanget i föreningarna avtar för varje ny generation som föds i Sverige. Det får till följd att i de föreningar där de första immigranterna

---

²³ För ytterligare information om förbundens och föreningarnas verksamhet se exempelvis Makedonska riksförbundet (www.makedonskisojuz.com), Sverigefinska Riksförbundet (www.rskl.se/index.html) eller den samlingsorganisation, SIOS, där flertalet invandrarförbund finns representerade (www.sios.org/page4/index.html).

kom för många år sedan, exempelvis finska och grekiska föreningar, är medelåldern hög. Det är främst äldre personer som är föreningsanslutna. För de yngre är föreningsformen ointressant.

I många föreningar är svenskar välkomna som medlemmar. Men då språket som talas är modersmålet, inte svenska, blir det problematiskt för den som inte kan språket. De svenska som trots allt är medlemmar är i första hand ingifta. Även om utomstående är välkomna vänder sig aktiviteterna i första hand ändå till den egna etniska gruppen.

Engagemanget i själva föreningsverksamheten kan vara låg så är musik och dans viktiga förenande faktorer oavsett generation. De fester som anordnas av föreningarna kan därför vara mer välbesökta än andra aktiviteter. Det kan också vara så att personer som inte längre är medlemmar i föreningen kommer till dessa fester.

Föreningarna kan även anordna rena dans- och musikkvällar. Även om de arrangeras av invandrarföreningarna kan de vara öppna för en allmänhet. Till dessa kommer också fler än enbart föreningens medlemmar. Även svenskar är välkomna men det förekommer egentligen aldrig att de är där. De svenskar som sysslar med samma dans- och musikform som invandrarföreningen skulle kunna tyckas vara intresserade av dessa kvällar – men de lyser alltså med sin frånvaro.

Föreningarna kan även ha separata folkdans- och musikgrupper, se vidare nedan. I vissa delar av världen skiljer man på dans på fester och dans på scen, även om det i grunden är samma slags folkdans. Så är förhållandet exempelvis på Balkan. Motsvarande åtskillnad finns då följaktligen även i Sverige. Den dans som dansas på fester kan kallas ”zabava”, dans utförd av dansgrupper för uppvisning kallas ”folklor”.²⁴

Förutom att föreningarna anordnar fester anordnas även konsertverksamhet. Det kan exempelvis vara som medarrangör när en stor artist från deras hemland gör en turné i Sverige. En del av dessa konsertarrangemang är stå dyra, ibland upp till 6-siffriga belopp, att det krävs att föreningens medlemmar garanterar att konserten går runt genom en stor förköpsinsats. I annat fall kommer föreningen att gå med stora förluster. Även om konserterna i allra högsta grad är offentliga, exempelvis anordnade i ett Konserthus, kan publiken ändå vara etniskt homogena och bestå av forna landsmän till artisten. Konserterna kan därmed sägas vara av den etniska gruppen för den etniska gruppen.

Dans i föreningsform

Invandrarföreningarna kan ha speciella danssektioner som sysslar med folkdans. Till sin medlemsstruktur finns det både likheter och stora skillnader beträffande svenska folkdanslag. I finska danslag liknar medlemsstrukturen svenska folkdanslag, på så sätt att medlemmarna är överlag äldre med få yngre aktiva. Dansarna är huvudsakligen själva födda i Finland. Tillskottet av

---

²⁴ Begreppen används av Ove Ronström (1992) i hans studie om jugoslaver i Stockholm. Andra ord för motsvarande företeelser kan användas av andra folkgrupper och på andra språk.

yngre som är intresserade av finsk folkdans är inte så stort. Här speglar danslagens medlemmar den finska medlemssammansättningen i stort med en hög medelålder och första generationens invandrare.

I dansgrupper i föreningar från Balkan och Främre Asien råder det omvända förhållandet. Danslagen består uteslutande av yngre medlemmar, av barn och ungdomar, där flickorna är i majoritet. När de kommer upp i övre tonåren slutar de. En informant berättar att när han var med i ett danslag kunde deltagarna vara upp till 25-årsåldern. Idag slutar de betydligt tidigare. Problemet är här alltså det motsatta mot svenska och finska folkdansföreningar. Om svenska och finska danslag har svårt att locka yngre personer har dessa dansgrupper svårt att få medlemmarna att vara kvar efter tonåren.

Dansundervisningen med och för immigranter föregås ofta i invandrarföreningarnas egna lokaler, lokaler som är avsedda för att vara funktionsdugliga för en stor del av den verksamhet som föreningen bedriver. På denna punkt är det en stor skillnad gentemot dansverksamheten i ”invandrade” danser för svenskar, som många gånger bedrivs i lokaler avsedda för dansverksamhet.

Förutom att dansgrupperna framträder på föreningarnas egna interna aktiviteter uppträder de i offentliga sammanhang. Det kan antingen vara på dans- och musikfestivaler för och med den egna etniska gruppen inom eller utom Sverige eller på framträdanden där flera olika etniska grupper finns företrädade, exempelvis Hammarkullefestivalen i Göteborg. Även nationella tävlingar anordnas, både tävlingar för dansgrupper, för par i pardans, ex i finsk tango och i humppa. Tävlingar där man korar den bäste dansaren finns också.

Ingångar till folkmusik och dans

Inom den egna etniska gruppen får barn och ungdomar kontakt med folkmusik och dans främst genom fester, såväl privata som anordnade av invandrarföreningen. Även när man åker tillbaka till sitt forna hemland på semester kommer man i kontakt med folkmusik och dans. Folkmusiken och dansen är på ett helt annat sätt integrerad med vardagskulturen än vad den är i svensk miljö. Det är på festerna eller av föräldrarna som man lär sig dansa. Grunden lär man sig alltså i hög grad i privata sammanhang. Man kommer till föreningen för att lära sig mer komplicerade danser och bli duktigare.

På samma sätt är det om man vill börja spela. Musiken har man redan från barnsben. Liksom för svenskar är kommunala musik- eller kulturskolan den miljö där man lär sig ett instrument. Men det i regel i sin egen etniska miljö man sedan lär sig spela folkmusik. Det är vanligt med privatlärare eller att man lär sig av någon av föräldrarna, vanligtvis pappan. I vissa fall har invandrarföreningarna själva musikskolor. Förutom att man lär sig den egna musikgenren i denna musikverksamhet finns det musikundervisning på de instrument som inte är vanliga i Sverige men som är viktig i den egna folkmusiken.

Information

Om det är svårt att få information om den verksamhet som bedrivs inom svensk folkmusik och dans är det än svårare när man vill få information om invandrad musik och dans. I den mån den publiceras görs det på folkgruppens egna språk, vilket gör det än svårare att som svensk nå informationen. Publicering kan ske via dagstidningar/månadstidning eller medlemsblad likaväl som på internet. Om de interna kanalerna är viktiga inom svensk folkmusik och dans är den än viktigare när det gäller verksamhet i invandrarföreningars regi.

Del 4 Sammanfattning, framtid, mål

I denna del kommer jag att göra en kort sammanfattning av det som diskuterats. Jag kommer även att ge förslag på åtgärder på kort och lång sikt.

Ökat samarbetet inom och mellan organisationerna

Samarbetet inom och mellan SSR, Folkdansringen och RFoD måste stärkas. En orsak är att organisationerna måste agera samfällt gentemot politiker, myndigheter, tjänstemän, utbildningsväsende, allmänhet etc. Det gäller både nationell och regional nivå. Samarbetet utgör grunden till många av de övriga föreslagna förändringarna.

På lång sikt kan man dessutom tänka sig ett gemensamt kansli mellan organisationerna. Genom gemensamt kansli kan det vara lättare att driva gemensamma frågor, men framför allt att man kan utnyttja anställt kanslifolk gemensamt.

Ett ökat samarbete på lokalnivå skulle exempelvis kunna vara ett utökat samarbete kring midsommar. På många håll finns redan ett samarbete idag men på övriga orter skulle samarbete behöva stärkas. Det förutsätter att inställningen till den andra organisationen och dess verksamhet i viss mån förändras.

En av informanternas visioner var en ”önskan att folkmusikvärlden växer ihop mer”, att spelmän och dansare och föreningar agerar mer tillsammans. Den uppdelning som är idag skulle minska, istället skulle man blanda och ger mer.

Organisationerna måste också bestämma vad som är dess målsättning. Här menar jag att det finns en diskrepans mellan det som står i målparagraferna och hur föreningarna och organisationerna agerar i praktiken. Målparagraferna talar om att levandegöra och föra vidare svensk folktradition inberäknat musik och dans. I praktiken verkar diskussionen om medlemsantalet gå före allt annat. Genom samarbete skulle medlemmarna få kännedom om all den verksamhet som finns kring folkmusik och dans. Därmed skulle man få en större känsla för att antalet personer inom folkmusik och dansverksamheten i Sverige är fler än dem man ser inom sin egen organisation och verksamhetsform.

Organisationerna kan genom samarbete också göra folkmusik och dans i föreningsform mer attraktiv. Trots allt handlar det om att få till bra musik och dans för att det ska bli intressant, och det oavsett om det är musik och dans i föreningssammanhang (ex föreningsträning, eller offentlig dans- och musikuppvisning) eller arrangemang anordnade av folkmusikföreningar. Ett led är att musik och dans samverkar i uppvisningar så att det blir ett intressantare uttryck för allmänheten. Dansen har ett behov av bra dansmusik när dans visas. Tyvärr är det nog så att dansen har ett större behov av musik än vad musiker och musiken i sig har att framträda i sammanhang där även dans finns med. Men för att allmänheten ska bli intresserad av folkmusik och dans måste också de framföranden som görs vara intressanta, bra utformade och ha bra musik så att det väcker nyfikenhet.

Även samarbetet mellan föreningarna inom den egna organisationen måste öka. Främst gäller det inom barn- och ungdomsverksamheten. Föreningarna kan inte se varandra som sina konkurrenter.

Samarbete bör även finnas med invandrarföreningarna, att deras folkmusik och dans blir en integrerad del i svensk folkmusik och -dansverksamhet.

Informationsspridning

Information ska ses från två håll, dels från den som vill annonsera om sin verksamhet, dels att den intresserade ska kunna få kännedom om de aktiviteter som anordnas. Jag har diskuterat ovan hur svårt det är att få en överblick över all verksamhet inom folkmusik och dansgenren som anordnas i Sverige. En gemensam söksite eller webbportal skulle underlätta både informationsspridningen och informationssökningen. I denna site eller portal bör finnas information om föreningar – såväl dans-/spelmanslag som folkmusikföreningar, kursinformation oavsett arrangör, konsertverksamhet, danstillställningar, spelmansstämmor och festivaler. För att det ska bli en samlad site eller portal behöver organisationerna som sysslar med svensk folkmusik och dans göra detta tillsammans. Alltså en gemensam site eller portal för Folkdansringen, SSR och RFoD. Förutom en nationell site eller portal kan det även finnas fördelar att ha motsvarande siter eller portaler på region- eller länsnivå. Man kan använda de portaler som redan finns eller bygga ny.

Precis som man lägger ner pengar på annonser, trycksaker och tidningar måste man också våga satsa på snygga webbsidor. Det måste få kosta att göra snygga webbsidor liksom att det kostar att hålla webbinformationen uppdaterad. Arbetet bör därför administreras av anställd personal, inte läggas ut på frivillig basis. Anledningen är att om arbetsuppgiften åläggs avlönad personal kan högre krav ställas att uppdatering och uppföljning verkligen blir gjord.

Som komplement till site eller portal kan i vissa fall sociala medier, ex Facebook, användas. Men aktivitet av denna typ bör ske med urskiljning och främst i riktat syfte. Liksom arbetet med webbsidor kräver aktiviteter på sociala medier engagerade personer som regelbundet skriver och uppdaterar i forumet. Forumet får inte bli liggande med gammal information.

Att bygga upp siter eller portaler kan ses i både långt och kort perspektiv. Det korta perspektivet är att de siter och portaler som finns idag ska göras bättre och täcka in allt som finns inom den egna organisationen. En gemensak kalenderfunktion skulle exempelvis kunna köpas in så att det som annonseras på den egna webbplatsen också annonseras på övriga organisationernas webbplatser. Denna kalenderfunktion skulle också kunna erbjudas medlemsföreningarna. Då blir annonseringen gemensam för hela landet.

Det långa perspektivet är att gemensam site eller portal byggs upp och att man där strävar efter att vara heltäckande. En arvoderad ansvarig för denna gemensamma site ska utses.

Utvecklingsmöjligheter

Det är viktigt att det finnas goda möjligheter till vidareutveckling i sitt spel och sin dans. På musiksidan finns idag redan dessa möjligheter, exempelvis genom kortare och längre utbildningar på folkhögskolor och högskolor/universitet. På danssidan är möjligheten mer begränsad genom att utbudet är mindre.

Liknande förhållande råder inom föreningsverksamheten, större möjligheter på musiksidan än på danssidan. För att man i föreningssammanhang ska kunna komma vidare måste man tillåta att personer utvecklas. Mindre grupperingar inom föreningen måste tillåtas. På mellanlång sikt skulle därför dans- och spelgrupper behöva skapas, bl a över förenings- och organisationsgränserna, där en högre motivations- och ambitionsnivå finns. Egna utvecklingsmöjligheter är en förutsättning för att musik- och dansverksamheten ska utvecklas. Det är annars det fara värt att de mest intresserade slutar då man inte kan komma vidare över en viss nivå.

Ett sätt att sporra till utveckling kan vara genom tävlingar. Det finns exempelvis nordiska tävlingar i folkmusik. På danssidan finns tävlingar i de övriga nordiska länderna i pardansande och scenframträdande. I Sverige är de mindre förekommande. Ett sätt att sporra till mer utveckling är att öka tävlingsinslaget. Ett led här vara att på sikt använda sig av koreografer än vad som är fallet i dagsläget. För att allmänheten ska bli intresserade av dansuppvisningar måste de också vara attraktiva att se på.

En fördel på musiksidan är att professionella utövare och amatörer är med i samma förbund, många gånger även i samma förening/spelmanslag. Denna nära kontakt mellan professionella och amatörer finns inte på danssidan. Genom att förebilderna finns på nära håll kan de utgöra en sporre till egen utveckling. En annan fördel som finns på musiksidan men som saknas på danssidan är att de utbildade personerna i hög utsträckning är delaktiga i kursverksamheten, både på de kortare och de längre kurserna. Detta måste på danssidan åtgärdas på lång sikt .

Kursverksamhet och ledarutbildningar

En möjlighet till utveckling är i form av kurs. Men då är också förutsättningen att kurserna är annorlunda och ger mer än den ordinarie föreningsverksamheten. Den främsta kritiken som informanterna framför riktas mot kursverksamheten inom Folkdansringen. Även om kurser förekommer på lokal, regional och nationell nivå är det i stort sett samma kursform och kursinnehåll oavsett nivå. Det finns ingen differentiering eller nivåhöjning mellan kurserna på lokal respektive nationell nivå. Här ingår att nivån på kursinstruktörerna måste höjas. På kort sikt måste därför Folkdansringen se över kursverksamheten och få till denna differentiering. Det närmaste är att kurserna på nationell nivå måste bli riktigt bra. För att det ska ske kan man inte enbart förlita sig förmågor inom den egna organisationen utan i högre grad använda sig av de bästa förmågorna inom landet eller från övriga nordiska länder.

En viktig del i organisationernas kursverksamhet är att utforma ledarutbildningar. Även här måste organisationerna, främst Folkdansringen, på både kort och lång sikt höja nivån på dessa utbildningar. Musiksidan har en fördel gentemot danssidan genom att utbildade pedagoger används i mycket större utsträckning inom organisationens egen kursverksamhet. I större utsträckning än vad som är fallet idag bör alltså de utbildade danslärarna användas, såväl i kursverksamheten som i föreningarnas egen verksamhet. Men för att det riktigt ska fungera måste de uppfattningar som förekommer inom Folkdansringen till sin egen verksamhet och den inställningen till folkdanslag som finns inom utbildningsväsendet förändras. Båda parter måste här närma sig varandra. Att ett närmande sker är en uppgift för Folkdansringen på central nivå som huvudmännen för utbildningarna.

En förutsättning för bra verksamhet i föreningarna är att det finns bra ledarutbildning. För att kunna göra bra ledarutbildningar måste man också tänka igenom vilket pedagogiskt angreppssätt man ska arbeta efter. På lång sikt måste nya ledare, yngre ledare med nya idéer utbildas. I arbetet med ledarutbildningar bör man även ta hjälp av de huvudmän som utbildar danslärare, exempelvis ESI.

Till detta borde organisationerna på lång sikt ha gemensam kursverksamhet. Jag avser inte att all kursverksamhet ska vara gemensam men i de fall det passar. Det kan vara både musik- och danskurser. På kort sikt kan man öppna upp den egna organisationens kurser till att även övriga organisationers medlemmar har möjlighet att delta. Ett viktigt samarbete, som jag ser det, är att ha gemensamma musik- och danskurser för ungdomar mellan organisationerna. Det viktiga är att kursdeltagarna ska få ett positivt intryck och att dans- och musikbredden kan vara större än vad som sker på festivaler och spelmansstämmor. Men också det faktum att de yngre medlemmarna inom respektive organisation har möjlighet att komma tillsammans för att gemensamt forma ett dans- och musikintryck som är deras.

Förutom kurssamarbete mellan de olika organisationerna behövs i många fall även ett närmare samarbete inom den egna organisationen. Gemensamma kurser, både längre och korta, där flera län/distrikt samarbetar tillsammans skulle vara möjligt att ordna på kort sikt. Det är exempelvis bättre att samla en mängd ungdomar från ett stort område så att kursen blir av än att snäva in det och enbart se till det egna, lokala.

Även kursverksamheten i stort behöver ses över, både på kort och på lång sikt. Här skulle man kunna få idéer från andra typer av musik- och danskurser. Exempelvis skulle man på danssidan kunna anordna praktikkurser/workshop, med idéer från tangovärlden. Organisationerna bör även pröva att ha kurser där teknik och musikalitet mer står i centrum än ren repertoar. Dessutom borde man tillsammans med utbildningsväsendet pröva att ha mer avancerade kurser, gärna distanskurser som kursdeltagarna kan kombinera med sitt ordinarie arbete.

Föreningsformen

Att en stor del av folkmusik och -dansverksamheten finns i föreningsform kan på lång sikt leda till problem. En tendens är att unga människor inte är attraherade av föreningsformen och det livslånga medlemskapet. Däremot är de intresserade av folkmusik och dans. Organisationerna behöver därför på lång sikt se över sin verksamhetsstruktur. All verksamhet behöver inte vara avsedd för enbart medlemmar. En rad aktiviteter skulle kunna vara avsedda för icke-medlemmar.

Organisationerna har en dröm om att vara en allåldersverksamhet, där alla förenas oavsett ålder. Men då åldersammansättningen har en slagsida åt en äldre medlemskår måste organisationerna tänka nytt. Mer åldersspecifik verksamhet skulle kunna byggas upp, exempelvis former av föräldrar-barnverksamhet eller dansverksamhet för yngre medelålders par där en parallell barnverksamhet för deras barn finns samtidigt.

En rad kursverksamhet skulle också kunna byggas upp, där målet inte är att få in nya medlemmar utan att få dem till att dansa och spela. Även i dessa former skulle organisationerna kunna samarbeta om gemensamma spel- och danskurser på orten.

Även en hög grad av annan utåtriktad verksamhet skulle kunna anordnas, exempelvis musikkaféer med inspelad musik, med inspiration från tangovärlden. I dessa sammanhang skulle man också kunna blanda olika slags folkmusik och dans, inte enbart svensk. Det behöver heller inte vara levande musik, även om det naturligtvis är idealet inom svensk folkmusik.

På sikt måste organisationerna få till en mer livsduglig verksamhet, där fokus ligger på att få till en riktigt bra dans- och musikverksamhet. Här måste man ibland våga tänka i termer av kvalitet och inte enbart att den sociala dimensionen ska vara den dominerande. Målet är att vårda de som finns. Man vinner inte något på att de gamla medlemmarna tröttnar och slutar, bl a i brist på utvecklingsmöjligheter, och nya hela tiden kommer till.

Det är heller inte givet att målet ska vara att samtliga intresserade av folkmusik och dans ska gå med i en medlemsorganisation. Framför allt när det kan finnas en tendens att föreningsformen i folkrörelseformen minskar i intresse. Därför måste organisationerna på sikt tänka om beträffande organisationsstruktur. Kanske ska organisationerna på sikt gå samman där de olika verksamhetsgrenarna är samlade i sektioner.

Däremot tror jag att amatörverksamheten även fortsättningsvis kommer vara viktig för genren. Det behövs ideella krafter, allt från att organisera lokala aktiviteter i form av kurser, dans- och musikarrangemang, stämmor och midsommarfirande, till nationella lobbygrupper mot politiker och myndigheter.

Del 5 Källmaterial

Intervjuer

Riksstyrelsen för Sveriges Spelmäns Riksförbund (SSR)

Riksstyrelsen för Svenska Folkdansringen

Vlatko Acevski, musiker och dansare, medlem i musikgruppen Andra generationen. Har dansat i serbiska och makedonska folkdansgrupper i Sverige. Medlem i en makedonsk förening.

Magnus Blixt, dansare, ordförande i förening tillhörande Svenska Folkdansringen och (RFoD).

Berit Engström, dansare, medlem i en förening tillhörande Svenska Folkdansringen, dansinstruktör, vice ordförande i Upplands distrikt.

Karin Eriksson, musiker, medlem i flera spelmansförbund tillhörande SSR, bl a Smålands spelmansförbund.

Carin Funseth, dansare och musiker, medlem i Bohusläns spelmansförbund och medlem i folkdanslag tillhörande Svenska Folkdansringen. Hon arbetar som danslärare på folkhögskola i Norge samt går en musikerutbildning.

Anders Gunnarsson, musiker, medlem i flera spelmansförbund tillhörande SSR, bl a Bohusläns spelmansförbund.

Lena Hedborg, dansare, medlem i förening tillhörande Svenska Folkdansringen, tidigare ordförande i Göteborgs distrikt.

Hans Kennemark, musiker, kompositör, medlem i Västergötlands spelmansförbund, som tillhör SSR.

Dan Lundberg, musiker. Han är bl a musikforskare och medlem i bl a Orientexpressen.

Mats Nilsson, musiker, medlem i bl a musikgrupperna Andra generationen och Rååmantik, spelar både makedonsk och svensk folkmusik

Markku Plaketi, dansare, Sverigefinska riksförbundet, tidigare dansinstruktör.

Magdalena Wallman, dansare, dansar bl a svensk folkdans och tango, har gått dansutbildningen i Malung. Aktiv i Folkmusikkaféet Allégården, Göteborg.

Övrigt material

Material från folkmusik- och dansorganisationer

Material från enkät i Spelmannen och Hembygden

Webbsidor: organisationernas webbsidor samt föreningar som är anslutna till förbunden

Litteratur

Biskop, Gunnel ... Folkdans inom folkdansrörelsen – folklig dans?

Eriksson, Karin (2004): *Bland polskor, gånglåtar och valser. Hallands spelmansförbund och den halländska folkmusiken*. Skrifter från Institutionen för musikvetenskap, Göteborgs universitet, nr 79.

Finnegan, Ruth (2007): *The hidden musicians. Music-making in an English town*. Wesleyan university press.

Högström, Karin (2010): *Orientalisk dans i Stockholm. Femininiteter, möjligheter och begränsningar*. Stockholms universitet.

Leopold, Christer (2006): *Professionell ideell. Om att verka med ideell logik*. Sober förlag.

Ling, Jan (1989): *Europas musikhistoria. Folkmusiken 1730-1980*. Esselte Studium, Akademiförlaget.

Nilsson, Mats (1991): ”...Men sen då?” 15 intervjuer om folkmusik och dans och ”Året 1990”. Musikmuseets rapporter 1991:13.

Nilsson, Mats (1998): *Dans – kontinuitet i förändring. En studie av danser och dansande i Göteborg 1930-1990*. Etnologiska föreningen i Västsverige, nr 25.

Nilsson, Mats (2009): *Polska – Dans på svenska*. Arkipelag förlag.

Nordström, Bo (2008): *Infrastruktur för framgångsrik amatörkultur*. På uppdrag av Amatörkulturens samrådsgrupp, **ax**. Stencil.

Olsson, Hans-Erik (2004): *Folkmusik som aktivitetskultur*. Stencil

Ronström, Ove (1992) *Att gestalta ett ursprung. En musiketnologisk studie av dansande och musicerande bland jugoslaver i Sverige*. Stockholms universitet.